

Za
konec
tedna

Sobotna priloga Dela

- Iz vsebine:
- VIKTOR ŠIREC
KADAR SO PROBLEMI
V MINI OBLEKI
Kdo bo dal
minimalne osebn
dohodke?

ACA STANOVNIK
GIOVANNI LEONE
Portret tedna

DUSAN DOLINAR
»RAKETA«
EGS NA CILJU
Prvega julija konec carin
znotraj šesterece

VIETNAM
NEUSPEH TEŽKEGA OROŽJA
Pešak, ki uporablja svoje noge
in puško, drži v sahu
tanke in bombnike

ANDREJ NOVAK
BO ZADEVA A 233 421
OSTALA UGANKA?
Sodna obravnava proti Sirhanu

ALEKSANDER BASSIN
NOVIM RAZREŠITVAM
NAPROTI
Z bienala v Benetkah

MARIJAN TRŠAR
JANEZ BOLJKA
Naši sodobni slikarji in kiparji

BOGDAN POGACNIK
SPIRALA ZA ŽALOSTNE
PTICE
Pariski likovni zapiski (II)

JOZE SNOJ
OBLICNOST
V BREZOBLICNOSTI
Srečanje z umetnikom

FRANC SRIMPF
ZBLIŽEVANJE NARODOV
»Evropski tedni«
v Passauu

INŽ. VEKOSLAV KOROSEČ
ELEKTRIFIKACIJA
IN NJENO MESTO
Neobdelano področje

DR. RAIMONDO FLORES
»DOPING, NAŠ VSAKDANJI
KRUH...«
Skodljivost preparatov
zoper utrujenost

ZIVOJIN TODOROVIC
LAJOS ZILAHY
Pogovori s pisatelji sveta

GUSTAV GUZEJ
TI TURISTE MENI –
JAZ TURISTE TEBI
Pri sosedih onkraj Jadrana

STANE LONARDIC
VOLILO STAREMU KRAJU
Izseljenci in domovina

WILLIAM FAULKNER
ZLIKOVCI
Odlomek iz romana

NOVE KNJIGE

Aktualen problem

Gospodarstvo v zagonu

Na lanskoletni ravni je le proizvodnja v tekstilni in gumarski industriji

V maju se je industrijska proizvodnja povečala za 6,5% v primerjavi z lanskoletno proizvodnjo v tem mesecu) in za 7% v primerjavi z letošnjim aprilom. V prvih petih mesecih letošnjega leta je bila glede na enako obdobje lani za 3,6% večja, kar je z ozirom na običajna sezonska gibanja že nad 3 do 4 odstotki predvidene rasti v letu 1968.

Ena lastovka ne naredi pomladi. Morda je v tem vzrok dokaj skopih in zadržanih komentarjev tega rezultata, ki ga nacija nestrpno pričakuje že leto dni. Kajti jasno je, kot je bilo nekajkrat poudarjano, da je vzrok mnogim notranjim problemom stagnacija gospodarske aktivnosti, nizka ali upadajoča proizvodnja. Če nič drugega, potem dajejo zadnji rezultati vsaj upanje, da se bodo nekateri bistveni problemi odslej lahko razreševali v popolnoma drugem ozračju in okviru drugačnih razmerij temeljnih postavk gospodarske rasti. Zato pa je vsaj nenavadno, da je bila jugoslovanska javnost zelo skopo obveščena o rezultatih gospodarskih gibanj v maju in da so sredstva obveščanja, ki so bila naklonjena temu, da se včasih tudi iz posameznih in iztrganih podatkov z velikimi naslovi sklepa o zelo težki gospodarski situaciji, o stagnaciji, o bankrotu gospodarstva itd., zdaj tako, kot da si ne morejo vsaj intimno priznati, da so imeli »mirotvorci« tudi svoj prav, ko so trdili, da je v začetku letošnjega leta gospodarstvo že v svojem zagonu.

Spodbudna statistika

Najbrž bi ponovili enako napako, kot so jo meseci in meseci ponavljali »gromovniki«, če bi prerokovali, da so poglaviti problemi, ki jih nosi s seboj vsakršne prestrukturiranje gospodarstva, že prebrojeni in da zdaj zadostuje samo čakati, pa bo vse tako, kot so želeli resnični privrženci reformnih gibanj pred dvema, tremi leti. In vendar je tudi res, da prve lastovke nekaj oznanjajo.

Majski podatki izpričujejo v sestevku s predhodnimi meseci naslednjo situacijo v gospodarskih gibanjih:

— V maju se je glede na maj v preteklem letu povečala industrijska proizvodnja v BiH za 4,8 odst., na Hrvaškem za 7,1 odst., v Makedoniji za 27,6 odst., v Sloveniji za 9,3 odst., v Srbiji za 3,1 odst. medtem ko je bila v Črni Gori za 2,1 odst. manjša.

Vse socialistične republike so ustvarile večjo proizvodnjo v obdobju januar–maj 1968 kot v enakem obdobju lani, in to: Makedonija za 18 odst., Slovenija za 4,8 odst., Hrvaška za 3,6, BiH za 3,1, Srbija za 1,4 in Črna Gora za 1,2 odst.

Vse bistvene industrijske veje so v vzponu. Na lanskoletni ravni je le proizvodnja v tekstilni industriji in gumarski industriji. Manjša kot lani je proizvodnja kovinske in prehranske industrije ter kožne in obutvene industrije.

— Cene proizvajalcev industrijskega blaga so bile glede na prejšnji mesec nespremenjene. Na vseh relacijah so gibanja cen industrijskih proizvodov tako minimalna, da jih je mogoče prikazati le v desetinkah odstotkov. Pri tem je najopaznejše povečanje (in to 0,2 odst. v maju glede na april) v cenah reprodukcijskega materiala, na kar je večinoma vplivala podražitev bakra in njegovih polproizvodov.

Maloprodajne cene so se v obdobju januar–maj glede na enako obdobje lani povečale za 4,2 odst., predvsem zaradi podražitve komunalnih uslug, kmetijskih pridelkov, nekaterih industrijskih proizvodov trajnejše rabe (pohištvo) ipd.

Življenjski stroški so se v prvih petih mesecih letos povečali za 6,1 odst. Na to so vplivale predvsem večje stanarine, znižanje cen za turizma in razsvetljavo, komunalnih storitev in nekaterih kmetijskih pridelkov, sadja in povrtnin. Ob tem, da so bile cene industrijskih proizvodov pri nas stabilnejše kot v Zahodni Evropi, so rasli pod vplivom vključevanja navedenih elementov komunalnega gospodarstva življenjski stroški pri nas v začetku leta dvakrat do trikrat hitreje kot v Zahodni Evropi.

— V maju je prišlo do nadaljnjega povečanja zunanjetrgovinske menjave, vendar je bil precej bolj poudarjen uvoz kot pa izvoz. V obdobju petih mesecev je bil glede na enako obdobje lani izvoz nižji za 3 odst. (na konvertibilno področje je večji, precej nižji je v države Vzhodne Evrope, v zaostanju pa je izvoz v dežele v razvoju), uvoz pa večji za 2 odst. Pri tem je — glede na valutna področja — podoba gibanja uvoza ravno nasprotna od tiste, ki jo kaže izvoz.

najbrž niti teoretično ni mogoče, da bi bankrotirano gospodarstvo lahko iz svojih sredstev v petih mesecih povečalo investicijske naložbe za 25 odst. oziroma samo v maju za 79 odst. Sredstva družbenopolitičnih organizacij so se letos zmanjšala za 6,5 odst., od tega naložbe občin za 26,5 odst.

Razširjeno reeskontriranje kreditov gospodarstva, zlasti kreditov, ki jih poslovne banke dajejo gospodarskim organizacijam za kreditiranje izvoznih poslov, je omogočilo precej večji obseg denarnokreditne mase, kot je bilo emitirane v prvih petih mesecih lani. Skupni kratkoročni krediti so bili letos v primerjavi s stanjem konec lanskega maja, večji za 1.623 milijonov dinarjev, od tega v gospodarstvu za 2.119, pri čemer so bili zmanjšani krediti proračunom in drugim koristnikom negospodarskih aktivnosti. Likvidnost gospodarstva je bila v maju precej večja kot v aprilu. Tudi ti podatki zavračajo vse teze in predvidevanja o nepremostljivih težavah, ki naj bi jih povzročil kliring.

Notranja in zunanja stabilnost v nevarnosti?

Zvezna skupščina in zvezni izvršni svet sta konec aprila in v maju sprejela vrsto pozitivnih ukrepov. Njihovo delovanje bo vplivalo na gospodarski vzpon šele v naslednjih mesecih. Razprave ob teh ukrepih so bile večinoma kritično ugoledne, češ da so ukrepi nezadostni, paliativni. Sišali smo mišljenje določenih okolij, da so davčne obremenitve gospodarstva tolikšne in ne-likvidnost taka, da pod temi pogoji ne more biti govor o kakršnekoli odločnejšem gospodarstvenem zagonu.

Hkrati pa nekateri opozarjajo, da je gospodarstvo morda že pregreto. Namreč, da je z vsemi dosedanjimi ukrepi, predvsem na področju emisijske politike, ustvarjeno ozračje za znatnejšo konjunkturo na domačem trgu. To da bi lahko ob precejšnji omejitvi uvoza blaga, ki je bila uvedena s spremembami zunanjetrgovinskih predpisov v zadnjih šestih mesecih, povzročilo v naslednjem obdobju spet rentabilnost vsake proizvodnje in njeno prilagajanje samo pogojem, ustranjenim na domačem trgu. To pa pomeni, da bi ogrozili enega bistvenih rezultatov in ciljev reforme: da bi porušili do-

Za „fasado“ kongresa

Velenjčani — mladi in stari — so dobri organizatorji

Plamenice, ki so jih ob slovesni sklenitvi VIII. kongresa slovenske mladine priglasi prazgodnji velenjski pionirji, člani pionirskih hišnih svetov, so že zdavnaj dogorele. V zraku so utonili tudi akordi pesmi, ki jih je delegatom v slovo zaigrala velenjska mladinska rudarska godba na pihala. Teden dni po velenjskem srečanju mladine je še vedno težavno zbirati vtise, v kopici besed izbrati tiste, ki imajo težo in pomen, povedati tisto, kar je mladina s kongresom hotela.

Velenje, najlepši kraj Šaleške doline, najmlajše in najmoderneje mesto pri nas, je bilo delegatom VIII. kongresa mladine dober in prigradeven gostitelj. Mesto so začeli graditi leta 1951, ko je zrastle prve naselje enodružinskih hiš sredi med tratami. Zdaj je Velenje mesto stolpnic, velikih stanovanjskih blokov, širokih, prostornih trgov, lepih, modernih trgovin; mesto cvetja. Ob jezeru, v udolini pod Skalami, je naselje počitniških hišic, ki je skupaj s hotelom »Paka« ter stolpnico Rudarskega šolskega centra (RSC) sprejelo za tri dni delegate in goste. Precej njih — bilo jih je več kot tri sto — so gostoljubno sprejele medse v svoje domove rudarske družine.

Kongres je bil — obe skupni seji in sestanki komisije za gospodarstvo — v dvorani Doma kulture. Druga komisija je delala v občinski skupščini, tretja v Rudarskem šolskem centru, kjer so velenjski mladinci pripravili tudi stalno razstavo — »Desetletnica dela in obstoja RSC«. Razno gradivo je bilo razstavljeno še v Delavskem klubu pa na osnovni šoli Miha Pintarja-Toleda. Tudi drugih prireditev je bilo dovolj. Promenadni koncert mladinske rudarske godbe pred Domom kulture v petek, kotalkarska revija, kulturni program pri restavraciji »Jezerca«. Med bivanjem v Velenju so delegati in gostje obiskali »Gorenjek«, Termoelektrarno Soštanj in Rudnik lignita.

»Paka«, moderen hotel z lastnim letnim in zimskim športnim centrom, je bila najprijetnejši kraj za sestanke v večernih urah. V dvoranih so se po »uradnem delu« kongresa vsak dan nadaljevali pogovori, razprave — tudi zolčne razprave. Tu so se mladi tudi zavrteli ob spremljavi čeških fantov, ki igrajo v »Paki«. Marsikdo izmed delegatov je porabil priložnost za »skoke« v nočno zabavno življenje.

Člani zdaj že bivšega republiškega mladinskega vodstva so imeli polne roke dela. Delegata je bilo treba nastaniti, nahraniti, oskrbeti z kongresnimi materiali. Milena Oro, sodelavka CK ZMS in organizator, najbrž vse žive dni ne bo pozabila treh dni Velenja. »Milena, hočem drugo posteljo... Zakaj odeja ni večja... Rada bi bila na Jezeru... Hočem v »Paki«...«

Milan Kučan, predsednik novega, začasnega predsedstva Zveze mladine Slovenije, je bil zelo iskan in nadlegovan fant, pa vendar zadnji dan, v soboto ni pozabil razdeliti med delegate in novinarke nekaj lepih komplimentov in skupaj z drugimi stajerci zapeti nekaj domačih viš. Vse to je nekaj minut po tem, ko na prvi seji začasnega predsedstva, ko so ga izvolili za predsednika, zabil novim sodelavcem, da deset mesecev ne bodo mogli lenuhariti, saj je dela še preveč.

Med plenarnim sejo drugi dan, ko je RTV Ljubljana pripravljala oddajo pogovorov z delegati, so vsi skoraj bežali pred sodelavcem RTV Ivom Zorčičem, ki je neusmiljeno spraševal o kongresu. Ko se je fant po dobri uri dela oddahnil, pa je le našel toliko mnenj, da je lahko sestavljal svojo ponedeljkovo oddajo. Sicer pa — poklicnih kolegov se je v Velenju kar trilo in dekleta, ki so posredovale telefone, pisalne stroje, papir in indigo, so imela veliko dela. No, vema novinarje je splahnela, ko se je že prvi dan pokvarilo dvigalo in so morali v peto nadstropje po stopnicah...

Novi član začasnega predsedstva Marijan Drole, tehnik iz železarne na Jesenicah, se je zadnji soboto, na plesu, postavil s tem, da je zagabil neko kitaro in prelepo zapel nekaj mehiških in španskih narodnih pesmi. Kasneje je trdil, da ni hotel peti »Lepo je biti mlad...«, saj je o tej pesmi »grdo govorile predsednik republiškega izvršnega sveta Stane Kavčič v pozdravnem govoru na kongresu.

V soboto zvečer in nedeljo zjutraj so bili najbolj iskani tisti, ki so v Velenje prišli z avtomobili. Vsem se je namah mudilo domov in avtobus je vozil tako presneto počasi...

Velenjski kongres je za nami. Morda bodo pozneje kdaj zapisali, da je bilo to delovno srečanje mladih, da so na kongresu sprejeli pomembne odločitve, da so začrtali novo pot mladinske organizacije v Sloveniji. Tako nekako je dejal tudi predsednik ZMJ Janez Kocijančič. IVAN VIDIC

MIMOGRUDE MINULI TEDEN V VELENJU. Foto: Edi Selhaus

Z bineala v Benetkah

Novim razrešitvam naproti

Prikaz največjih likovnih manifestacij

Vrata 34. mednarodnega bienala likovne umetnosti v Benetkah so se minulo soboto uradno odprla in — resnici na ljubo povedano — čez dobro uro tudi že zaprla. Kje so zato neposredni vzroki — o tem smo lahko sproti prebrali časopisna poročila oziroma gledali fotografije o demonstracijah študentov in umetnikov, ki so se z Markovega trga in akademije preselili kljub policijskim dokaj strnjenim vrstam prav pred vhod bienalskega razstavišča, kjer smo se štiri, pet dni prej gnetli tisti, ki smo dobili vabilo za vstop pred formalno otvoritvijo in tako uspeli videti vsaj tri četrti eksponatov; medtem ko je širšemu občinstvu preostal dokaj zoženi izbor umetnikov, ki se pač niso solidarizirali z demonstranti in niso zaprli svojih razstav. Ostaja pa seveda odprto vprašanje, zakaj je prav ta čas — kolikor ni tega trenutka pač pogojila sedanja politično neuravnovešena konstelacija v svetu sploh — postal usoden za to veliko mednarodno manifestacijo, ki prav gotovo ni zaslužila tako neposrednega napada ob svoji dvajsetletnici (po drugi svetovni vojni). Združiti oziroma prirediti v letu 1968 srečanje štirinadestih vzhodnih in zahodnih držav, privikrat tudi z afriškega kontinenta, prav gotovo ne predstavlja samo nadaljnje komercializacije umetnosti. Prav s tega stališča se zdi (verjetno začasen) ukrep o preklicu zasedanja mednarodne žirije za nagrade povsem umesten.

Ob tem, vsekakor nekonvencionalnem uvodu v prikaz ene največjih likovnih manifestacij v svetu naj dodam še naslednje potrebne podatke: upoštevajoč tudi se ne predstavljajo (ali neprispevajo) eksponate Argentine, Cipra, Kolumbije, Peruja in Sovjetske zveze, ne pa neznanih eksponatov obeh študijskih razstav v italijanskih paviljonih ter italijanske uporabne umetnosti, se dviga število čez 200 (za primerjavo: Jugoslavija sodeluje s 60 deli). Če upoštevamo, da so samo nekatere vzhodnoevropske dežele in Urugvaj razstavile tudi grafiko, potem lahko sodimo o velikih naporih organizatorjev in seveda o tradiciji, ki je sodelovalna tako obsežno udeležbo.

Kot že rečeno, je na benetskem bienalu uveljavljen princip paviljonov, arhitektonsko

bolj ali manj uspehih (za Jugoslavijo ni zgradila po vojni novega, ko je bil zato na voljo prostor, tako da je v bistvu naš paviljon en sam dolg hodnik, ki ga je komaj mogoče razmejiti s panoji), med katerimi se letos nekateri ne morejo pohvaliti s svojim izborom, zlasti ne Brazilija, Združena arabska republika in gostja v dveh italijanskih paviljonih Kongo in Južna Afrika. Medtem ko gre v zadnjih treh primerih dejansko za očiten likovni nesporazum okrog navideznega posodobljenja časovno in družbeno-prostorsko dimenzionirane egiptovske in afriške arhaične, primitivne plastike, pa so odprli brazilski predstavniki, zlasti Lygia Clark tisto, na letošnjem bienalu večkrat ponovljeno, spontano nastajajočo in dejansko problematično likovno »problematiko«.

V tem primeru gre za nesmiselno navajanje (oziroma uvajanje) gledalcev v navno tretirani prostor, v danem primeru v povsem nelikovno obravnavani environment (o tem bom govoril še kasneje); razen razpoteženje polivinilaste cevi, v kateri se človek spika na žogah in si naposled mora oddahnuti — na trdih kamnih, nudi avtorica nesteto možnosti za vzpostavitev dialogov dvema gledalcema ali obiskovalcema, k čemur navajajo razstavljene dvojne naočnike, elastične vezi in podobno. V takih primerih pač lahko govorimo o krizi ne bienala, temveč likovne umetnosti v najširšem pomenu te besede, ko je pravzaprav odpadla še tako poenostavljena razrešitev likovno prostorskega problema, ki ga »madamešček« tako rekoč najbolj neumna domislica, leta je tudi daleč proč od kakršnega koli vključevanja momenta (likovne) igre (ludusa), ko bi lahko obiskovalec sam s svojim fizičnim dotikom ustvarjal (ali podiral) nenehno nove, bolj ali manj spontane kombinacije.

Ce sem se tako dlje in eksemplarično zadržal na enem izmed paviljonov, bi rad preko nadaljnjih izbranih sedem opozoril na nove, ali sicer že ustaljene, toda bolj kot do sedaj že kvalitativno in kvantitativno močnejše pojave v modernem likovnem izrazu. V tem smislu so se predstavili predvsem francoski, venezuelski, belgijski, angleški, italijanski (za nekompleten, saj je bilo razstavljenih od 24 najavljenej komaj 9 umetnikov), japonski in jugoslovanski paviljon. V teh primerih gre dejansko za najkompleksnejšo, najbolj raznoliko, toda hkrati tudi najbolj problemsko zajeto in predstavljeno moderno likovno pojavnost, za prikaz (nediktiranega, toda) sodasnega spremljanja enakovrstne, modernotretirane likovne problematike. V tej zvezi je treba opozoriti še na pomembne retrospektive posameznih umetnikov (kot Belgica Delvauxa z njegovim metafizičnim slikarstvom) in tudi zunaj naštetih paviljonov — ekspresivnega figuralka mehiškega slikarja Rufina Tamaya, plodnih odmevov 25 let po smrti konstruktivista Pietta Mondriana v delu holandskega kiparja Carla Visserja in Mondrianovega prijatelja, švicarskega slikarja Fritza Glarnerja; tudi brez obeh, ta čas se nepostavljenih, omenjenih študijskih razstav o italijanskih futuristih in o razvoju od informela do novih struktur, razstave, ki naj bi zajela tudi opus našega slikarja Zorana Mušića, moremo torej že razločevati nove izoblikovane fenomene.

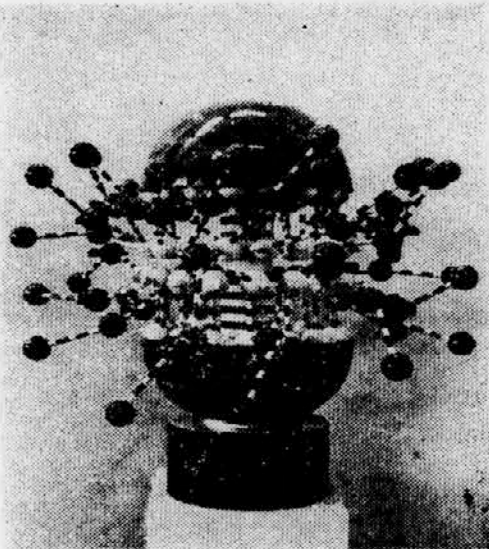
Novi realizem in nova figuralka

Med najbolj odgovorne predstavnike teh modernih figuralknih teženj sodijo na letošnjem bienalu predstavniki Francoza Armana, španskega slikarja Anzo in Canogar, Italijani Bertini, Adami in Ferroni, Belgijec Franko Gallo, Venezuelka Marisol in Belgijec Ravel. Armana bi moral pravzaprav kot ustanovitelja francoske skupine Novih realistov (že 1960 leta) izzvati, saj nosijo njegovi razbiti glasbeni instrumenti, zaliti s prozorno plastično maso, izredno občutljivo, abstraktno lirčno noto, medtem ko drugi imenovani umetniki predstavljajo tako imenovano aktualno socialno reportažo: Anzo, Bertini in Ferroni težijo za aktualnim in odkritim odzivom na dogajanja v družbeno-političnih sferah, Canogar posega v medsebojne, še mogoče bližje odnose med ljudmi v srednjem času, Adami pa v tipični ameriški občestni ambient, Mara in Ravel, zlasti prvi, poudarjata, pravzaprav depersonalizirata sodobni mit ženske lepote in erotizma, s tem da ga postavljata v svet modernih simbolov in znakov. Najpristnejša v teh hotenjih in idejno najmočnejša, kar je tudi rodilo novo, ustrezno zunanjo obliko, sta Marisol s svojo egocentrično, popartistično plastiko, in Gallo, ki se je vživel (ob uporabi epoksidne smole, povsem novega, industrijskega materiala) v tako imenovano zahodno »cultural kulturo«, s priokusom gnijoč in načete dehumanizacije. Zanimivo je, da so Združene države Amerike postavile tokrat poleg Gala še devet starejših slikarjev in kiparjev, iz katerih življenjskih izkusenj naj bi se bogatila moderne figuralkne tendence že nekaj let nazaj; ni naključje,

da pridemo sedaj tu v stik celo s slikarskimi pojavi, po izrazni moči sorodnimi socializmu, le da gre v teh primerih za ameriške avtorje pred drugo svetovno vojno ali pa prav iz sedanjega časa.

Primeri avtohtone plastike in objektov

Razvoj moderne plastike je mimo že omenjenih figuralknih teženj krenil tudi v drugo smer. Četudi lahko še vedno trdimo, da izhaja iz antropometričnih idejnih izhodišč, se je ta plastika zdaj v svoji zunanji podobi povsem odtegnila — celo simbolični odzivnosti na zunanjo pojavnost kakršnega koli predmeta. Zdi se, da je v takih primerih prišel najjasnejše do izraza prepad med ustaljenim mnenjem, čemu naj bi služila likovna umetnost, in dejanskim hoteljem, izraženim v razmerju likovnik — predmet, tema predstavitev. Ta razvoj je doživel največje razsežnosti v angleški plastiki

MIROSLAV SUTEJ: OBJEKT 1, barvan les, 1968

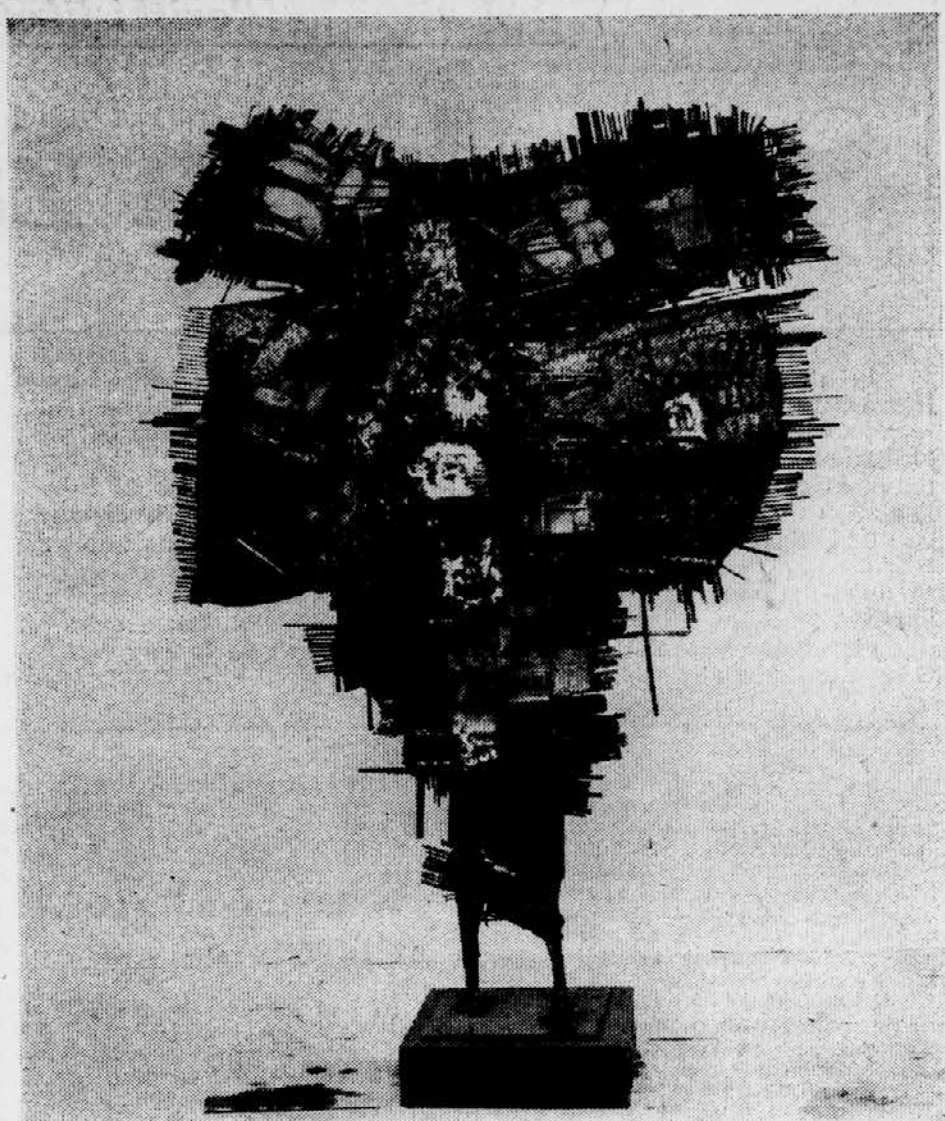
— v drugi, (od Moora) mlajši generaciji, zbrani okrog Caroja, Philip King, predstavnik v britanskem paviljonu, ustvarja ob upoštevanju osnovnih likovnih principov novo formo, ki poleg antropometričnega izhodišča odzvanja z modernimi arhitektonsko-oblikovanimi formami in z novim elementom — barvo. Na tej poti sta tudi Jugoslovani Oto Logo, Čeh Precilik, Romun Maitec; (prevladujoči) element barve kot produkt svetlobne difuzije označuje plastiko francoskega umetnika ruskega porekla Kowalskega in Japonca Yamaguchija.

Leseni objekti Suteja, našega prvega opartista, pa so sad še bolj izčiščene težnje po oblikovanju nove plastične celote kot posledice spoznanj strukturalizma organskega in anorganskega sveta.

Environment (ambient)

Temu fenomenu se je, kot vemo, odzval tudi zadnji graški Trigon, kjer so morali vsi udeleženci oblikovati svoj ambient, torej pritegniti obiskovalca vase v sredino prostora, ki ga je oblikovalec formaliral, če se izrazim nekoliko konvencionalneje, v smislu iskanja sinteze med arhitekturnim in kiparstvom. V nadaljnjih odzivnostih sodobnega likovnega oblikovalca, ki naj bi zdaj upošteval najnovejšo pridobitve in nova odkritja s področja audiovizualne in luminokinetične problematike, so napravila korak dalje opartistična strujanja. Prikazane rešitve na bienalu (Francoski Schöffer, Belgijec Peirre, Angležinja Riley, Italijana Arico ter Colombo) govorijo v prid novatorske, raziskovalne in programirane dejavnosti na likovnem področju, dejavnosti, ki se torej ne zanaša več na umetniško intuicijo, temveč zahteva od njega razvijanje povsem novih sposobnosti.

ALEKSANDER BASSIN

JANEZ BOLJKA: FESTIVALSKI RIBNICAN, varjeno železo, 1965

Naši sodobni slikarji in kiparji

Janez Boljka

Kipar Janez Boljka, rojen l. 1931 v Subotici, je študiral na Akademiji za likovni in grafični kiparstvo in grafiko, no umetnost v Ljubljani in tam končal Razstavljaj je samostojno v Ljubljani, Mariboru, Beogradu, Zagrebu, Skopju, Novem Sadu in Subotici. Udeleževal se je skupinskih razstav doma in v tujini, tako na Bienalu mladih in v Salonu na Reki, na trienalu jugoslovanske umetnosti v Beogradu, na razstavi »Nova jugoslovanska skulptura« v Zagrebu, udeležil se je V. mediteranskega bienala v Aleksandriji, IV. bienale male plastike v Padovi; VIII. bienala »Bianco e nero« v Luganu; IV. bienala v Antwerpnu; IX.

bienala Legnano (Milano). Sodeloval je na 1. internacionalnem simpoziju v Ostravi (ČSSR). Razstavljal je tudi na mednarodnih grafičnih bienalih v Ljubljani in bienalih jugoslovanske grafike v Zagrebu. Za grafično in kiparsko delo je prejel I. nagrado za grafiko na V. mediteranskem bienalu v Aleksandriji, prav tako za grafiko v Slovenem Gradcu. Prejeto to nagrado l. 1966. prizanjanje mednarodne žirije na slovenjegrajski razstavi Mu. humanost in bratstvo (l. 1966). Izvedel je več monumentalnih spomenikov, tako »Spomenik talcem« na Zalah v Ljubljani, spomenika NOB v Ribnici in na Dobravi v Brdih.

Ze med študijem na akademiji si je Boljka začrtal svojo pot, kakor mu jo je narekovalo prirojeno kiparsko nagajenje. Ni se usmeril v največkrat zeleni in programirani cilj polno plastične figure, marveč se je odločil za razbijanje hermetično zaprtih telesnih obrisov. Za prikazovanje notranjega vretja, ki naj bi dalo novo obliko netradicionalno pojmovanemu aktu. »Ženski akt« iz teh let kaže to kiparjevo hotenje na začetni stopnji, ko se še ni držal načeti zmanjčanja anatomskega obrisa, je pa že jel ustvarjati v sredini telesa gnezdati razplet, ki izdaja notranjo napetost sicer mirne, vsakdanje znanosti. To dvojnost je kipar kmalu opravil, ko je močno razgibal tudi silhueto; dal ji je dramatično izpovednost, izhajajočo iz središčne razčlembenosti.

V tem času je Boljka odkril svojega »Ribničana«. Postal je njegov najljubši motiv, dolga leta se ponavljajoč v mnogih variacijah. Z njim je Boljka privikrat opozoril domačo in tujo javnost na svoj poseben likovni svet. Kajpa Boljki ta figura večnega popotnika krošnjarja ni bila zgolj folklorna zanimivost, k njej so ga pritegnili čisto kiparski motivi. Pri Ribničanu, natovorjenem s suho robo, gre za združitev nekakšnega tihožitja rešet in drugih lesenih izdelkov s figuro. Mimo tega, ko navidez ogromna masa lesenih izdelkov počiva na tankih nogah noseča. Ta problem bomo mogli pri Boljki zaslediti še v vrsti plastik, ki ne nosijo več »ribniške« vsebine. »Prodajalca suhe robe« je v začetku realiziral še v mavcu, že l. 1961 pa mu je v »Nočnem potniku« ali »Desetem bratu« našel se izrazitejšo izvedbo v metalu. Tudi »Dvojnik« predstavlja domiselno kiparjevo domišljijo za izrazbo novih možnosti strukturnega pletenčenja, ki se mu nenehoma spreminja in bogati. Trodimenzionalni, stebur podobni »Ribničani« se vedno bolj plosči v reliefno, za pogled od spredaj preračunano plastiko.

»Motiv iz Ribnice« in »Spomin na žrtve« (1961.) dvoli jasno nakazujejo kiparjevo razvojno usmeritev. Hkrati s reliefnostjo, ki pomeni umik od polnoplastičnih hotenj v bolj ploskovne rešitve, moramo slediti barvni bogatitvi novih stvaritev Boljke. Razgibani, tonsko in strukturno zanimivi površini železnih

plastik dodaja kipar slikarske poudarke z nanašanjem zlato-medeninastih središč — kdaj celo živordečih — ki spreminjajo varjene železne plastike v bogate, nikjer videne, a vseno prepričljivo verjetne šopke; je zavoljo dveh nosilnih »mogo« jim moremo še uganiti njihovo človeško predlogo (»Festivalski Ribničani«). Poslej gre pot kiparja v dve smeri: ali viša ta temeljna nosilna stebra — potem že sama po sebi, brez določene vsebine, dovolj močna, da očara gledalčovo oko. To so preproste kompozicije, podobne največkrat barvnemu pasu, ki se vleče navpično po sredini lista in z notranjo rastrosko nasičenostjo zarči okolico. Prav na zadnjih razstavah pa je bilo opaziti vse bolj dosledno čiščenje te »sredice«. Boljka je zaslutil moč preprostih oblik, ki ne zahajajo v pleonazem in govornice, ne take ali drugačne vrste. Presenetil je s preprostimi izčiščenimi listi, ki ga uvrščajo med pomembne slovenske grafike.

Smisel za monumentalno postavitev je Boljka gnala v javno, spomeniško plastiko. Tovrstne kreacije, zlasti z goriskih Brd in ljubljanskega Zal pomenita svojevrsten in svež pristop k reševanju prostorskih krasitev, ureditev in oplemenitve.

MARIJAN TRŠAR

FRANK GALLO: MOZ V GUGALNIKU, epoksi smola, 1965

Slavnostni tedni

Klempererjeve matineeje

Glasbeni del dunajskega festivala

Tudi glasbeni del dunajskih slavnostnih tednov je bil tak, da je spodbudil glasbenega kritika enega izmed večjih nemških časopisov, da je o njem govoril kot o »bienalu simfonične umetnosti in meril pri tem koncertem odru »zlate dvoran« v Musikvereinu nedaleč od Karlove cerkve trije orkestri, trije dirigenti in en genialni violinist. Pri tem je imel v mislih Leningrajsko filharmonijo, Izraelsko filharmonijo, Dunajsko filharmoniko, Arvida Jansonsa, Zubina Mehta, Otta Klempererja in violinista Itzhaka Perlmana.

Na začetku in koncu je bil Klemperer ... Njegove nedeljske matineeje — vsega skupaj pet — so bile najboljše glasbene prireditve, ki si jih je mogoče misliti. Skupaj z Dunajskimi filharmonikami je dajal ta sivolasi 83-letni genij izvedbam Mozartovih, Beethovnovih, Brucknerjevih, Mahlerjevih, Schubertovih, Straussovih in Wagnerjevih del izjemno pečat enkratnih stvaritev, dvignjenih visoko

nad običajne interpretacije v sferi preiskusene zrelosti in modrosti. Orkester Dunajskih simfonikov je imel svojevrsten družinski festival Ojstrahov. Osrednjo vlogo pri tem je igral oče Ojstrah, ki je vodil ciklus koncertov z Brahmovimi deli, sin Igor pa je razen sodelovanja na teh koncertih imel z ženo še tri samostojne večere violinskih sonat. Med pianisti, ki so v tem času nastopili na Dunaju, gre primat tudi že legendarnemu Wilhelmu Backhausu, znanemu predvsem kot interpretu Beethovnovih del. Priredil je večer Beethovnovih sonat ter igral še solistični part v Brahmovem 2. klavirskem koncertu, ki ga je dirigiral David Ojstrah. Vse to so bile vrhunske stvaritve, veličastne interpretacije velikih umetnikov, ki sedaj na svetu določajo raven, smisel ter pomen interpretacijske umetnosti.

Med vsemi temi koncerti z bolj standardnimi repertoarji, toda zanimivimi prav zaradi interpretacij, je ostal ob strani koncert v izvedbi Studia za elektronsko glasbo

WDR Köln. Za poprečnega poslušalca je bilo na tej prireditvi — koncert je to skoraj težko imenovati — bore malo glasbenega užitka. Mladi, 27-letni violist Johannes G. Frisch je predstavil svojo Partito za violo, kontaktne mikrofone, magnetofone in filtre, pianist Aloys Kontarsky je igral Webernove Variacije za klavir op. 27, po pavzi pa je bila na sporedu še Stockhausnova Procesijska za tamtam, violo, elektronium, klavir, mikrofoni in regulator. Pri mešalni mizi je vsa stvar vodil Stockhausen. Vsa zaveda je bila precej utrudljiva, saj je spominjala na letalske napade, strojnične bitke, silene in sploh vse drugo, kar je normalnemu ušesu dopadljivo. Brahmovi dvorani, v kateri se je to dogajalo, je pač navajale drugačne glasbe. Zato ni čudno, da je celo Brahms gledal bolj mrko kot navadno, toda kaj si je pač mogel pomagati, ko pa je iz kamna.

Izredno zanimanje je bilo za oba tuja simfonična orkestra. Leningraščani so sicer prišli brez Mravinskega in je oba nji-

hova koncerta vodil Arvid Jansons (prvi večer 6. in 5. simfonijo Čajkovskega, drugi večer Sostakoviča in Berliozu) ter doživel pri publiku prav frenetičen aplavz, medtem ko mu je kritika očitala preveliko sladkobnost zlasti pri Čajkovskem. Popoln uspeh pa so imeli Izraelci. Dva koncerta je vodil Zubin Mehta. Na njih se je z blestečo tehniko, fenomenalno igrjo in virtuoznostjo, intenzivnostjo izraza, nesentimentalno mehkimi tonom v Čajkovskega Violinskem koncertu proslavil violinist Itzhak Perlman. To je violinist, o katerem bomo še veliko slišali! Trejti in zadnji koncert je vodil Josip Krips, solist pa je bil Šura Čerkasky. Spet popoln uspeh!

K tej veliki paradi dirigentov, orkestru in solistov je treba prilepiti še nekaj lepih psovskih večerov, na katerih je bilo vedno čutiti skrbnost v izbiri programov in skrbnost izvedbe sijajne zasedbe v Državni operi in številne orgelske koncerte.

PRIMOŽ KURET

Neobdelano področje

Elektrifikacija in njeno mesto

Izkoristimo naše geografske prednosti za sodelovanje s sosedi

Obsežnost dejavnosti elektrifikacije kake dežele je tako velika, da ni moči vseh problemov nakazati v kratkem sestavku. Vendar pa je elektrifikacija vredna, da o njej spregovorimo. Napisanega je o tem vse premalo. Zadnje čase je bilo več rečenega o organizaciji podjetij elektrogospodarstva, vendar pa je operativni del elektrogospodarstva samo del »elektrifikacije«, ker sodijo zraven še potrošniki, elektroindustrija, šole in univerza in še del industrije, ki se tudi ukvarja z elektrifikacijo.

Po vojni smo »elektrifikacijo« imeli v naslovu gesla petletnega plana »Industrializacija in elektrifikacija« dežele. Sovjetska zveza pa še zdaj na revijah navaja znani Leninov izrek.

Elektrifikacija pa seveda napreduje tudi pri vseh drugih narodih. Gospodarski in obči napredek je odvisen od uporabe električne energije, ki nam je potrebna kot kri v telesu. Merilo, s katerim se narodi merijo med seboj, je med drugimi tudi uporaba električne energije na prebivalca. Tu pa smo, država kot celota, še daleč zadaj, kot Slovenija pa nekoliko boljše.

Velike naloge, ki so pred nami na področju elektrifikacije, zlasti pa to, da v naši državi še približno četrtnina prebivalcev nima elektrike, v Sloveniji pa, da smo sedaj ravno na prehodu iz neke začetne proizvodnje električne energije v očitno povečanje, kar zahteva poraba električne energije, ki stalno narašča in ker so s tem povezani razvoji druge industrije, je prav, da »elektrifikacijo« postavimo na tisto mesto, ki ji pripada.

Ob teh mislih sem prepričan, da se bodo spomnili opravljenega dela in naporov v minulih letih vsi tisti aktivni delavci, ki so službeno ali v ozadju skrbeli za napredek elektrifikacije Slovenije, od uporabe električne energije v industriji do elektrifikacije podeželja. Pri tem zlasti mislim na tovariše med vojno, ki so takrat na odgovornih mestih obljubili ljudem elektriko in po vojni tudi obljubo izpolnili. Od blizu 6000 naselij v Sloveniji jih je bilo elektrificiranih v začetku vojne 17 odstotkov. Po vojni elektrifikacija pa je dosegla uspeh, tako da imamo zdaj okrog 98 odstotkov naselij z elektriko. Prekmurje, Bela krajina, Dolenjska, Zasavje, Notranjska, Primorska, celo okolica Maribora, vse to je bilo brez elektrike, da ne govorimo o požganih vaseh. Predsedniki elektrifikacijskih odborov, dobri organizatorji, so dostikrat ostali skriti in brez priznanj. Lahko pa tudi takoj dodamo, da elektrifikacija podeželja ni dokončana.

Izvedeno električno omrežje je zvečine enoznačno in omogoča le delno uporabo aparatov in motorjev. Manjkata namreč še drugi dve zici, da bo trofazni sistem kompleten, na kar lahko priključujemo električne motorje, za kar smo najbolj zainteresirani, da povečamo proizvodnjo. Znano je, da je dobro električno omrežje najboljša propaganda za večjo uporabo! S predvidevanjem, da se bo kupna moč potrošnikov zvišala, lahko računamo, da bo interes po večji uporabi elektrike še nadejal. Sicer so zainteresirani že doslej vložili tudi mnogo svojih lastnih sredstev v naprave obce imovine, z vložnimi družbenimi sredstvi pa se je preko elektrifikacije tudi povečal socialistični vpliv na vasi. Za napredek elektrifikacije je komercialno zainteresirana

elektroindustrija, ki izdeluje naprave, motorje in aparate. Mimogrede rečeno, pa se je jugoslovanska industrija še premalo interesirala za to neobdelano področje.

Vendar pa naj zapišem nekaj besed o vrhnjih problemih, ki zadevajo elektrarne in omrežje, čeprav elektrifikacije podeželja ne smemo zanemarjati.

Organizacija operativnega elektrogospodarstva

Pri organizaciji operativnega elektrogospodarstva bi navedli samo izkušnje in te zave. Ker pa je iskanje primerne oblike organizacije v najsišnji razpravi, ni moči dati natančnega recepta.

Nacionalizacija v letu 1945 in 1948 je za vse naprave elektrogospodarstva odredila, da so te naprave občeljudsko imetje. Ze nekoliko prej, predvsem pa tedaj se je pojavilo: »Kako pa organizirati to elektrogospodarstvo?«

Angleži, Francozi in drugi so bili pred nami, nekateri (npr. Italija) za nami. Organizacija pri njih pa je ostala na ravni državnega kapitalizma, kar je bilo tudi pri nas do takrat, ko smo sprejeli zakon o delavskem samoupravljanju. Kjer gre seveda za to, da ostane delavcu presežek vrednosti dela, kar pa je v tej stroki nekoliko zapleteno. Brali smo, da je visoki gost iz Anglije povprašal našega predsednika po smislu teh ukrepov samoupravljanja in decentralizacije pa tudi, kako mislimo speljati

zadeve v elektrogospodarstvu. Odgovor je bil: »Tudi tu se bomo potrudili!«

Nove oblike »družbenega elektrogospodarstva« pri nas ne moremo kopirati v nobeni literaturi, ker drugod tega nimajo. Komponent pri vsem tem pa je izredno veliko in potegniti rezultate ni tako enostavno. Mnogi interesi občine, republike in države, interesi kolektiva in se vse drugo naj bi bili zadovoljeni z naprimernejšo obliko organizacije, ki smo jo iskali in jo še iščemo. Večkrat smo to prerivanje imenovali tudi centralizem in decentralizem. Vendar pa nam je vsem znano, da je tehnološki princip sklenjen proces in enoten od generatorja do potrošnika. Tehnologija je enotna, gre torej samo za to, do kam naj upravlja in odgovarja en kolektiv in do kam drugi. Na vprašanje: »Kako naj bo veliko elektrogospodarsko podjetje«, nismo našli enakega odgovora. Eni so za področje celotne države, eni so za področje republike, eni pa za manjša področja.

Na podlagi članka v reviji »Elektrizitätswirtschaft 1935« je v članku »Freiheit und Planung in der Wirtschaft« (Svoboda in planiranje v gospodarstvu) pisec članka zapisal: »Kakšno pa bo elektrogospodarstvo v državah ljudskih demokratij, homo še videli«. V članku »Energija i budućnost« (Novosti iz nauke i tehnike, Ambasada ZDA, 1967, št. 1) piše znani ameriški strokovnjak Walker Cisl: »So znaki, polne nade, da večino Amerikancev in njihovih predstavnikov v vladi več ne privlačijo toliko tisti, ki vodijo križarske pohode za državno lastništvo elektrarn. Nasi dosežki privatnikov op. V. K.) prepričujejo tiste, ki imajo in tiste, ki zavzemajo dejstvo, da investitorsko lastništvo in upravljanje v konkurenčni in urejeni industriji električne energije predstavlja obči interes.«

Pojdimo mimo tega, da se, tako kaže, oni tudi ubadajo z nacionalizacijo. Avtor dovolj razumljivo pove, da je konkurenca med privatnimi družbami najboljša stvar. Ker pa elektrogospodarstvo, povezano kot je, v svojem bistvu teži k monopolizmu, moramo pri naši obliki družbenega elektrogospodarstva dovolj močno skrbeti, da bo sta omogočeni konkurenčnost in iniciativa ter našo obliko izbrati takšno, da bo to vsebovala.

Iz vseh takih člankov lahko vidimo, da nas zunanjo opazujejo, mi pa smo prepričani, da bomo našli nekaj boljšega od drugih. Menim, da to že imamo, toda to našo obliko družbenega elektrogospodarstva moramo še bolj obdelati.

Daleč so že časi, ko so potekale pri nas zločine razprave: »Ali enotne prodajne cene za električno energijo v državi ali ne?« Več let smo imeli enotne cene, kar je pomenilo skrito prelivanje sredstev. Takrat dokazovali, da to ni koristno in nespodbudno za gospodarske organizacije, je bilo kot bob v steno. Seveda vsi želimo, da bi bile cene električne energije v državi naposled približno enake, toda to lahko dosežemo z napredkom področij, ne pa z administrativno centralističnim dekretom.

Bodisi med posameznimi »velikimi« elektrogospodarskimi podjetji bodisi med »malimi« pa bo ostala naloga, kako urediti tehniško gospodarske odnose med njimi. Ti odnosi morajo biti urejeni v eni ali drugi organizacijski obliki, ker bo vsaka enota želela oblikovati svoj dohodek. V minulih letih smo ugotovili, da razdrobljenost zmanjšuje finančno moč elektrogospodarstva in da s tem ne bo moči zbrati denarne udeležbe za objekte, ki zahtevajo veliko denarja. Vsi skupaj pa bi takšne finančne napore lažje premagovali in bi vsaj nekaj gradili. Zato je prav, kar smo slišali v javni razpravi, da bo pač potreba nekaj drobni želja podrediti pomembnejšim smotrom.

Proizvodnja in poraba

V Sloveniji smo od povojnih 400 milijonov kilovatnih ur povečali proizvodnjo na 3 milijarde 692 milijonov kilovatnih ur. S tem napredkom smo lahko zadovoljni, vendar pri porabi energije še zmeraj zaostajamo za srednje razvitimi državami (Slovenija 2132 kWh na prebivalca, Avstrija 2697 kWh na prebivalca).

V zadnjih letih smo v celotni energetiki razčistili mnogo stališč. Ta stališča so dokumentirana v elaboratu energetske perspektivne bilance. Elektrogospodarstvo kot primarna in bazična industrija ne more delovati in živeti izolirano od druge energije, rudarstva, plinskega gospodarstva in gospodarstva tekočih goriv, zlasti pa od porabnikov električne energije. Seveda konkurenčnost med posameznimi objekti elektrogospodarstva: ali v danem času zgraditi termoelektrarno ali hidroelektrarno ter kakšne vrste mora biti, vendar bomo morali vse pokazatelje temeljiteje obdelati. Kot je zdaj moderno, deliti industrijo na primarno, sekundarno in terciarno, je žal, primarna industrija, kamor sodi tudi elektrifikacija, manj »interesantna«, ker zahteva velike finančne napore in nam ne prispeva toliko kot popularna terciarna industrija, ki zaposluje več ljudi itd. Takšno gledanje pa je zmotno. Pred finančnimi napori, ki jih zahteva energetika, ne smemo ubrati lažje poti in se izmikati, temveč moramo to stroko postaviti na pravo mesto. Iz razprave energetikov v Kölnu lahko navedem, da je energija v Nemčiji za polovico dražja kot v ZDA, to pa pomeni po-

IVO CERLE: DELOVNI TRIO

dražitev za 10 odst. pri izdelkih, kar ustvarja Nemcem težave na mednarodnem tržišču. Naša slovenska industrija in gospodarstvo potrebuje v dovoljni meri ceneno in kvalitetno električno energijo.

Poraba električne energije lmi (1967) je v Sloveniji narasla za 9,9 odst. Celotna poraba je navedena v diagramu, pa tudi predvidevanja, kako bo poraba naraščala v bodoče. Vidimo, da je odstotek nad 7,2% odst., kar pomeni podvojitev potrebne proizvodnje v 10 letih. Zahodnoevropske države, razen Švice, so pretežno nad tem odstotkom, tako na primer Španija s 13,7 odst., naša država pa je pred leti vodila s 14 odstotnim letnim prirastkom.

Elektrifikacija pa ni sama, marveč je povezana z drugimi strokami, od rudarske, gradbeniške, elektrostrojne in strojne ter drugih do trgovine. Zdaj lahko proizvajamo vse doma, od parnih in vodnih turbin, generatorjev in transformatorjev, daljnovodnih vrvi in kablov ter porcelana in mnogih električnih aparatov.

Strokovni kadri

Ceprav je elektrifikacija naša skupna zadeva, pa bi bilo zmotno misliti, da nam bo nekdo težave odстранjeval zunaj operative. Res je, da je mnogo težav zaradi pomanjkanja strokovnih kadrov. Predvsem primanjkuje strokovnih kadrov, od inženirjev in tehnikov v podjetjih, zato imamo težave za izbor vodstvenega kadra. Vodstvenim kadrom bodisi z diplomo ali brez nje, pa ne bi smeli odreketi zaslug, zlasti tistim, ki so mnogo prispevali k napredku elektrifikacije.

	Zaposlenih	Visoka šola
Proizvodnja in prenos	2139	81
Distribucija	866	71
Skupaj	6025	152

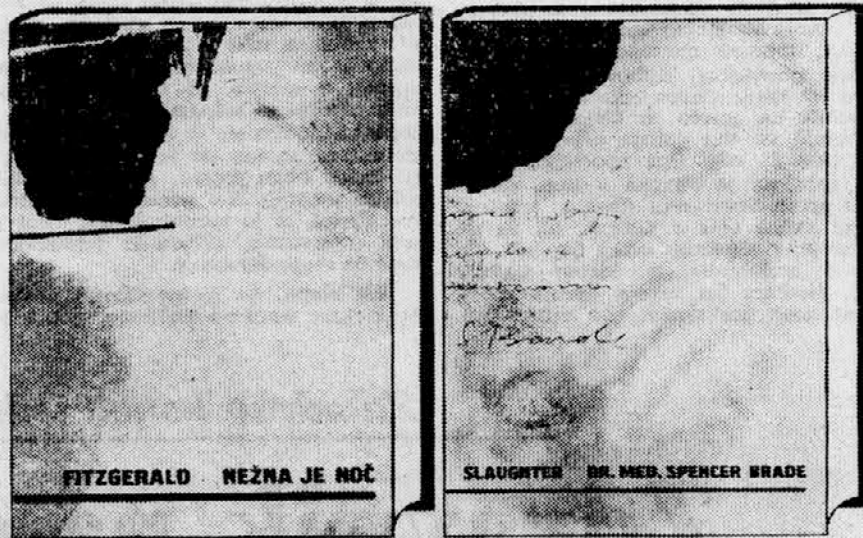
Zdaj ne moremo več reči, da nam šole in univerze ne morejo dati strokovnjakov. Lahko pa ugotovimo, da jih nočemo ali ne znamo zaposliti in da se premalo zavemo zahtevnega razvoja. Kako naj opravljamo prepotrebno raziskovalno delo, ki mora potekati od podjetij navzgor, če je tistih nekaj strokovnjakov v podjetju zaposlenih z vsemi mogočimi stvarmi, od tehničnega dela pa so odvrnjeni?

Elektrotehniška fakulteta na ljubljanski univerzi je od leta 1950 do 1966 izsolala 1066 diplomiranih inženirjev za jak in šibki tok, elektrotehniška srednja šola pa 356 diplomiranih elektrotehnikov od leta 1950 do lani.

Ker smo majhen narod, seveda ne bomo mogli tekmovali z velikimi in bogatejšimi narodi, vendar pa moramo vsaj slediti izredno naglemu tehniškemu napredku po svetu. Tudi vloga in mednarodno sodelovanje na področju elektrogospodarstva, zlasti pa zahodnega dela in predvsem Slovenije, je v tem, da izkoristimo naše geografske prednosti za sodelovanje s sosedi. Izgradnja bodočih elektrarn in omrežja ter drugi razvoj industrije in elektroindustrije v okviru elektrifikacije dežele bo zahtevala sposobne ljudi, ki bodo skrbeli za napredek in tudi za to, da bo manj težav, kot jih je zdaj.

VEKOSLAV KOROSEK, dipl. ing.

Na dopust z dobro in mikavno knjigo! To pa sta vsekakor dva romana, ki jih je pravkar izdala Cankarjeva založba:

Oba romana sta iz zdravniškega življenja. Prvi — Fitzgeraldov »Nežna je noč« — je rahločutna pripoved o zakonski tragediji zdravnika, drugi — Slaughterjev »Dr. med. Spencer Brade« — pa slika zdravnika, ki v boju s protežiranci izgubi smisel za poštenost in postane modni zdravnik, zaslužkar in spekulant. Toda po globokih pretresih zmaga v njem zdrava narava in svoj poklic začne opravljati spet z vso odgovornostjo.

Zahtevajte knjigi po vseh knjigarnah ali pa ju naročite s spodnjo naročilnico na naš naslov

CANKARJEVA ZALOŽBA
Ljubljana, Kopitarjeva 2

NAROČILNICA

Podpisani: _____
poklic: _____
točen naslov: _____

nepreklicno naročam knjigo
Fitzgerald: NEŽNA JE NOČ — pl. 42,00
Slaughter: Dr. med. SPENCER BRADE — pl. 43,00
(Če naročate samo eno knjigo, potem drugo, ki je ne želite, prečrtajte!)

— račun bom poravnal(a)
— takoj v celoti
— v dveh—treh obrokih. (Ustrezno označite!)

Datum: _____ Podpis: _____

Razlaga dr. Raimonda Floresa

„Doping, naš vsakdanji kruh...“

S preparati prekiniti utrujenost je kot utišati alarmni zvonec

Pod prepovedjo dopinga je treba razumeti, da atleti ne bi štirindvajset ur pred tekmovanjem in seveda med tekmovanjem uživali poživil, ki umetno zvišujejo njihove sposobnosti. Toda kaj je treba razumeti pod »umetno«? Teoretski pomen pojma »umetno« je zelo zanimiv in ob njem bi se lahko sprožile široke razprave pa tudi obveznosti. Praktični problem pa ima za izhodišče praktično ugotovitev glede tega, kakšne so od navadnih hranil različne snovi, ki jih uživajo mnogi atleti in s tem postavljajo na kocko ne samo kariero, marveč tudi zdravje ali celo življenje.

Dr. Raimondo Flores, zdravnik športne medicine, član italijanske federacije in častni član mednarodne federacije, je posvetil dopingu veliko pozornost; razložil je, da sodijo preparati, ki jih uporabljajo za povečanje sposobnosti, predvsem dvema kategorijama: amfetaminom in tako imenovanim »anti MAO« (anti-mono-amino-oksido). Analize urina odkrivajo, da uporabljajo atleti preparate, ki sodijo v eno od teh dveh kategorij ali pa kar v obe.

Preplah

Ti preparati delujejo predvsem psihično: atlet ne čuti utrujenosti in lahko nadaljuje tekmo tudi čez tisto mejo, ki bi bila sicer tudi za najbolj močno voljo nepremagljiva ovira. Toda utrujenost ni subjektiven pojav, ni samo občutek. Utrujenost je objektivno stanje organizma; je posebno stanje tkiva, kemična prenova tkiva in krvi. S preparati prekiniti občutek utrujenosti je isto, kot utišati alarmni zvonec: alarmni zvonec sicer ne zveni, toda nevarnost kljub temu je in vse škodljive posledice se nevarno približujejo. Napor zahteva recipročno usklajevanje organskih funkcij: živcev in mišic, dihanja in krvnega obtoka ter zleza za notranje izločanje »ne občutiti« utrujenosti pomeni, zahtevati od organizma, da gre čez tisto mejo napora, ki se avtomatično zagotavlja tudi recipročno usklajanje; skratka, pomeni, da je porušeno to ravnotežje. Če se na primer srčne mišice skrijajo bolj, kot to dovoljuje razširitev koronarne, lahko pride do infarkta. Če napor mišičevja proizvaja več toplote, kot jo organizem lahko odvaja s pomočjo znoja, se temperatura v telesu lahko povzpe do take višine, da poskuse živčne centre. Zavest nima nič skupnega z notranjim usklajevanjem. Toda ko človek začuti utrujenost, je to znanjenje, da se bo občutljivo notranje ravnotežje zdaj, zdaj porušilo. Nobenemu avtomobilistu ne bo prišlo na misel, da bi razbil merilnik za gorivo, če mu bo začelo zmanjkovati bencina. Športnik, ki jemlje droge, ne razreši problema, ki ga odpira utrujenost. Dobro ve, da bo moral za to norost plačati ceno: upa pa, da bo to ceno plačal prihodnjic, na prihodnji tekmi, ne pa danes.

Flores opozarja na brezumno ravnanje tistih, ki jemljejo amfetamine; s tem ne uničuje samo subjektivnega merilnika za utrujenost, marveč naravnost pospešuje objektivno utrujenost. Njihovo ravnanje je podobno ravnanju avtomobilista, ki bi razbil merilnik za gorivo in bencinski tank, ko bi opazil, da mu pokaže bencin. Dober trening ima za cilj, dati športniku »skandij«, leta pa je deloma v tem, da se zmanjša srčna frekvenca. Dobro treniran tekač, ki začne teči s pulzom 40, ve, da lahko ta pulz štirikrat zviša, na 160. Če pa vzame amfetamin, je njegov začetni pulz 80, medtem ko ostane gornja meja, ki je ni moč prekoračiti, še vedno 160.

Atlet bo tako za četrtno zmanjšal svoj inaneverski prostor; v trenutku bo izgubil prednost, ki si jo je bil pridobil z večmesečnim treniranjem.

V tridesetih letih

Prvi, ki so v Evropi začeli uporabljati amfetamin, in sicer ne v zdravstvene namene, marveč zato, da bi laže premostili težave, pred katerimi so se tresli, so bili študenti. Bilo je okrog leta 1930. Ob amfetaminu je bilo laže premagati zaspanost in študirati pozno v noč. Toda študij v živni razdraženosti, ki jo povzroča amfetamin, ni dal vedno najboljših dosežkov. Nekritični optimizem je pri študentu vzbujal utvaro, da je vse razumljivo, na izpitih pa se je ta utvara razblinila. Tistim, ki so po navadi plašni, pa je amfetamin vival občutek poguma, tako da so se lahko prosto izražali.

Med drugo svetovno vojno so poveljstva vseh armad preučevala možnosti, da bi pred nevarnimi akcijami vojake psihično dvignili s pomočjo amfetamina. Najdlje s temi preučevanji je prišlo nemško poveljstvo, zlasti kar zadeva pilote v bombnikih in lovcih. Kaže, da se je amfetamin v boju izkazal za koristnega: ne samo zato, ker vzbujala optimizem, ki ima za posledico, da se tisti, ki ga uživa, neustrašeno spusti v nevarnost, marveč tudi zato, ker objektivno nudi močnejši občutek varnosti. Amfetamin namreč potencira delovanje tistih hormonov, ki začno delovati v trenutkih psihične napetosti; ti hormoni so obramba proti nevarnosti, kajti vzbujajo večjo koncentracijo in pozornost, omogočajo hitreje odločanje, zaradi takojšnjega zboljanja krvnega obtoka pa omogočajo tudi hitreje izpolnjevanje predvidenih akcij. Če avtomobil zleti s ceste in se prevrne, pa je bil avtomobilist toliko prioben, da je odprl okno in se poglaval ven, se preden je avto zgrmel v jezero, je ravnal pod vplivom neke droge — adrenalina — ki so jo izločile nadobistnice v trenutku, ko je živni sistem zaznal, da je avto zletel s ceste in da je blizu jezera. Amfetamin ima podobno funkcijo kot adrenalin, ta »avtarkična« droga, ki jo »proizvajamo« sami v svojem organizmu; delovanje adrenalina dodaja še svoje delovanje.

Vsi vemo, da se predčasno postaramo, če živimo nemirno življenje, polno strahu

Za zdrav konec tedna

Zdravnik na obisku

Ko smo se torej pomenili z zdravnikom, je obljubil, da bo prišel obiskat našega bolnika. Kaj naj sedaj pripravimo za obisk in kako naj ravnamo do njegovega prihoda? Najprej povemo to bolniku, da se ne bo ustrašil, češ, kako hudo da je bolan, če ga mora priti pogledat zdravnik. Premnogi nam ljudje namreč se vedno mislijo, da pomeni obisk zdravnika na domu ali, še huje, napotnica za zdravljenje v bolnišnici nekaj strašnega in življenjsko nevarnega. To pa seveda ni res, saj nam posvet lahko samo koristi.

Če pa strahomoredne otroke s hudim doktorjem, ki bo prinesel sveličilno injeeekcijo, je seveda razumljivo, da se bodo bali vseh — od frizerja do mesarja, samo da bodo videli nekaj belega. Pa tudi čas, ki ga zdravnik porabi, da si pridobi zaupanje bolnika, bo ob primerni pripravi obolelega mnogo krajši, kot če mora vsa družina pomagati, da lahko pogleda bolniku v grlo ali da potipuje njegov trebusek.

Razen tega »psihološkega« uvoda pa pripravimo žlico na krožnik, brisačo, milo in, če ni v hiši tekoče vode, lavor in vročo vodo. Zdravnik si bo raje umil roke pod tekočo vodo ali tako, da mu jih polivamo iz vrča, kot v lavorju, kjer bi si moral izpirati roke z ostanki milnice.

Bolnika malo pred najavljenim prihodom preoblečemo, prostor prezračimo in uredimo postelo, poleg katere postavimo stol. Pripravimo tudi zdravstveno knjižico in denar za plačilo predpisane prispevka. Ponoči pa še primerno svetliko.

Če vseh bolezenskih opazanj morda nismo povedali, ko smo zdravnika klicali, si jih na listek napišimo in poročamo, ko pride. To storimo, če mogoče, še preden

vidi bolnika. Ne pozabimo poslati koga zdravniku nasproti, če smo nekje na samem ali s poti. Se bolje bo, če se natanko domislimo, kje ga bomo čakali in kdaj — zlasti ponoči!

Pri pregledu pomagamo. Če pa vidimo, da bi zdravnik želel biti z bolnikom sam, se umaknemo in počakamo, da nas pokliče. Ni treba, da je njegov obisk predstava za vse zbrane sorodnike, ki bodo s svojimi modrimi pripombami bolj škodili kot koristili. Tudi ni njegov obisk predavanje Rdečega križa ali Delavske univerze, da bi moral na vse odgovarjati, pozdraviti vso družino ali napisati še pet receptov — za babico, dedka, pa še kaj. Take stvari so za posvet v ambulanti, obisk na domu pa je samo v opisanem in nič več!

Po končanem pregledu nam bo zdravnik povedal, kako naj ravnamo z bolnikom glede prehrane, nege in zdravlja. Če nam kaj ni jasno, vprašajmo —, zlasti če to, ali bo prišel našega bolnika pogledat še enkrat in kdaj, oziroma, če naj ga prupeljemo k njemu v ambulanto na kontrolo. In v tem primeru spet — kdaj in kam.

Po zdravlila, ki jih je treba dati bolniku, moramo iti takoj. Mnogi se namreč zadržijo s tem, da je pri bolniku bil zdravnik in da je dejal, da najbrž ne bo nič hujšega. Ko pa bolniku ni bolje, kličejo drugi dan — to se nam pogosto pripeti, ko dežuramo v mestih — drugače. Ta seveda ugotovi, da bolnik sploh ni dobil prejšnjih dan predpisanih zdravil. Kako jih je treba dajati, smo že pisali. Natančno po navodilih!

Bolnika opazujemo naprej, obenem pa ga skušamo pod danimi pogoji čimbolje negovati. Zlasti moramo skrbeti, da je

in razburjen. Tako življenje povzroča ali pospešuje arteriosklerozo in infarkt. Ta pojav je v veliki meri posledica učinka, ki nastane ob večkratni izpraznitvi žlez, ki proizvajajo adrenalin. Adrenalin, ki so ga izločile žleze, je sicer rešil avtomobilistu življenje ob avtomobilski nesreči, hkrati pa ga je skrajšal za nekaj dni ali nekaj tednov. Če se prometne nesreče ponavljajo, če si sledijo izbruhi jeze, če se ponavljajo živčne napetosti, vse to pospešuje prezgodnje staranje in povzroča prezgodnjo smrt. Tako v najboljšem primeru deluje doping: podobno, če bi hitro pokurili vse gorivo, ki ga imamo na voljo.

Utvara

Pri športniku pa je drugače. Doping se namreč pridružuje naporom mišičevja, srca, krvnega obtoka in dihalnih organov. Doping torej ne pospešuje samo ritma, v katerem ugaša življenje, marveč, da temu ritmu tolikšen pospešek, da življenje lahko ugasne v enem samem dnevu. In to brez protivednosti: ne da tekoče besede, kot pri študentu na izpitu, niti nagle reakcije, kot pri avtomobilistu, ki mu je vozilo zdrknilo s ceste. V zameno za prednost, ki si jih je kolesar pridobil s treningom, da doping samo kratkotrajno navdušenje ob startu. Skratka: doping ne da nekaj konkretnega, marveč občutek o konkretnem; ne stvar, marveč videz stvari.

JANEZ ZRNEC: CLOVEK IN SKALA

K skritim zakladom našega planeta

S svedri 15.000 metrov globoko

O najnovejših dognanjih govori sovjetski geokemik A. P. Vinogradov

Geologi hodijo po vročem puščavskem pesku in po večnem ledu. Na vseh celinah iščejo premog, železo, baker in nafto, zlato in diamante. Njihove bajalice so najnovejši dosežki in dognanja moderne znanosti. Rudno bogastvo v zemeljskih plasteh ni neizčrpno. Kako dolgo ga še ne bo zmanjkalo? V sestavku, ki ga objavljamo, je o tem nekaj povedal geokemik A. P. Vinogradov, podpredsednik sovjetske akademije znanosti in direktor inštituta za geokemijo in analitično kemijo.

Se nikoli niso ljudje tako izdatno poslagali v zemeljske plasti po zaklade kakor zdaj. Samo v tem stoletju so pridobili več rudinskih snovi kot v vseh časih prej. Po vsem svetu potrebuje gospodarstvo čedalje več rud, premoga in drugih naravnih bogastev, na zemeljski obli pa je čedalje manj neodkritih ležišč, ki bi bila blizu zemeljskega površja in tako rekoč vidna. Povsem utemeljena se potemtakem zdi bojazen, da bodo zalozbe naravnih bogastev čedalje skromnejše in da bo človeštvu oziroma industriji grozila rudninska lakota.

Osebnost sem mnenja, da pri preudarnosti o zalozah ne gre prezreti nekaterih dejstev. Geologi smo optimisti. V Sovjetski zvezi so odkrili zadnja leta vrsto zelo bogatih rudnih ležišč. Omenim naj predvsem nafto in zemeljski plin v zahodni in vzhodni Sibiriji ter v Jakutiji diamantna polja. Ki prekašajo znana najdišča na jugu afriške celine. Odkrili smo nova ležišča premoga in železne rude, pisanih kovin in redkih zemelj. Vsa imajo nekaj skupnega: ne segajo na zemeljsko površje, sodijo k tako

imenovanim slepim najdiščem. Odkrili so jih na podlagi najnovejših znanstvenih dognanj in z najmodernejšimi pripomočki, ki omogočajo geologom, da gledajo tako rekoč skozi zemljo.

Jajčna lupina

V primerjavi z vso zemeljsko oblo spominja zemeljska skorja na jajčno lupino, vendar te doslej niti še zdaleč nismo dobera raziskali, spoznamo se le na njeno zgornjo, zunanjo plast. V prihodnje bo torej čedalje več težav pri odkrivanju in izkoriščanju naravnih bogastev, po drugi strani pa nam bo pri tem v veliko pomoč nadaljnji razvoj znanosti in tehnike.

Primer: dosedanje geološke raziskave niso segale globlje kot približno 2.000 m, to pa ni niti toliko kot vbodljaj z iglo v šolski globus. Medtem so na polotoku Kola pripravili vse potrebno za prvo sovjetsko zelo globoko vrtno. Svedri glavne vrtnice naj bi segli 15.000 m daleč v zemeljsko notranjost. Na račune oprte domneve kažejo, da nam bodo tako globoke vrtnice povedale marsikaj, med drugim o strukturi zemeljskega plašča, o tvorbi zemeljske skorje in tudi o naravnih bogastvih.

Znano je, da so astronomi tako rekoč »s konico peresa« odkrili poprej neznane zvezde in planete; z matematičnimi obzori so izračunali njihove tire. Nekako tako je mogoče napovedovati tudi zaklade v zemeljski notranjosti, seve če so znane zakonitosti njihove porazdelitve. Temelj takih napovedi so poročila o zemeljski notranjosti, ki so jih geologi zbrali, posplošili in načrtno uredili. Dandanasnji ni več redkost, da na zemeljskem vnaprej začrtana pot pripelje raziskovalce do zelo bogatih rudnih ležišč.

„Misleči“ avtomati pri iskanju rud in nafte

Značilen primer za takšno »teoretično« metodo je iskanje sibirskih nafte. Misel, da utegnejo biti onstran Urala velikanska ležišča nafte, je že iz začetka tega stoletja, izrazil jo je bil član akademije Ivan Gubkin, ki je tako sklepal po posrednih znamenjih, potem ko je zbral in razčlenil podatke o naftnih ležiščih, ki jih je dotlej poznala geologija.

Gubkinovi učenci so natančno opredelili akademike napovedi in pripravili načrte za iskanje nafte in zemeljskega plina na vrsti področij. Navsezadnje so odkrili nafto in plin ne le v Sibiriji, temveč tudi v drugih pokrajinah, ki so jih bili geologi že zdavnaj premerili po dolgem in počez.

Geologija seveda ne bo nikoli kabinetsna znanost, zakaj njena poglavitna in neposredna naloga je raziskovanje zemeljskih plasti. Ne glede na to so preiskave v delovnem kabinetu in v laboratorijih čedalje večjega pomena za pripravo novih geoloških odkritij. Poprej je delal znanstvenik praviloma več ur, preden je v navadnem laboratoriju ugotovil sestavo kameninskega vzorca, zdaj je mogoče v petih ali desetih minutah opraviti to delo z radioaktivnim impulznim generatorjem sovjetske konstrukcije. Drugi

poskusi kažejo, da lahko prevzamejo elektronski možgani velik del zamudnega dela, ki je potrebno pred črpanjem nafte ali kopanjem rude. V Novosibirsku uporabljajo več takih mislečih avtomatov pri iskanju rud in nafte. Ti stroji analizirajo geološke podatke o določenem področju in posredujejo odgovor na vprašanje, kje bi lahko našli iskano rudo. Priporočila elektronskih računalnikov praviloma obetajo uspeh, povrhu pa tudi kibernetične metode prihranijo veliko dragocenega časa.

Geokemiki dolgujemo hvaležnost za spoznanje, da elementi niso kakor po naključju raztreseni po zemeljski notranjosti, marveč so zelo dosledno razporejeni po natančnih geoloških zakonih. Zelo težko si je predstavljati pojave in procese, zaradi katerih so v zemeljskih plasteh koncentrirane te ali one vrvine. Pri tem pomagajo raziskovalcem ustrezni poskusi.

Nova laboratorijska metoda

Enega takih poskusov smo napravili na inštitutu za geokemijo. Skušali smo rekonstruirati razvoj zemeljske notranjosti; pri

tem smo izhajali iz meteoritske hipoteze, ene najverjetnejših teorij o nastanku zemlje. Kot surovino za »zemljo« smo v laboratoriju uporabili kamnit meteorit. Stisnjen meteoritski prah smo spravili v cev, vzdolž katere se je premikala spirala, ki jo je ogrel visokofrekvenčni tok.

Med topljenjem se je meteoritska snov razdelila: lahki topljivi elementi (aluminij, silicij, kalij, natrij, in drugi) so bili odmrjeni na skrajni konec, nastala je kristalna gnoča, glede sestave podobna kamninam v zemeljski skorji; preostala, težko topljiva masa z mnogo magnezija in železa je s svojo strukturo spominjala na globlje zemeljske plasti. Snovi, kot so dušik, argon in voda, ki so se med topljenjem izločile, so tvorile hidrofero in ozračje.

Za zdaj je še prezgodaj govoriti o tem, kako natančno je ta poskus ponovil naravni proces, pomembno pa je, da so raziskovalci dobili z njim novo laboratorijsko metodo, po kateri lahko preverjajo podane o življenju in o zgodovini zemeljske notranjosti. Bolje dojeti to zgodovino pomeni več vedeti o tem, kdaj in kako so nastala v zemeljski notranjosti ležišča dragocenih vrvin in katere nove, pravilne poti nas peljejo k skritim zakladom našega planeta.

Samo do 1. julija še lahko naročite

SLOVAR TUJK

Fr. Verbinca

PO SUBSKRIPCijski CENI 58,00 Ndin

- Slovar tolmači okrog 30.000 tujk
- Ne samo slovar, temveč že kar priročni leksikon

Knjiga bo izšla 1. oktobra. Kdor bo naročil knjigo po 1. juliju, mu jo bo založba zaračunala po maloprodajni ceni 70,00 Ndin. Naročila sprejemajo vse knjigarne, s spodnjo naročilnico pa

CANKARJEVA ZALOŽBA
Ljubljana, Kopitarjeva 2

NAROČILNICA ZA SLOVAR TUJK

Podpisani(a): _____
Zaposlitev: _____

Točen naslov: _____
nepreključno naročam po subskripcijski ceni 58,00 Ndin, ki velja samo se do 1. julija, SLOVAR TUJK, vezan v platno, ki bo izšel 1. oktobra.
Dolžni znesek bom poravnal(a):
— takoj v celoti
— v poljubnih obrokih, a tako da bo znesek poravnani najkasneje do 15. septembra (Ustrezno podčrtajte!)

Pristajam, da mi v primeru, če bi knjiga do navedenega roka ne bila poravnana oz. naročena po 1. juliju, založba zaračuna slovar po maloprodajni ceni (70,00 Ndin).
Knjigo pošljite: na dom — v službo — prevzamem osebno.
Datum: _____ Podpis, za pravne osebe tudi žig _____

IVAN VIRNIK: RIBIČ

Pogovori s pisatelji sveta

Lajoš Zilahy

„Televizija je uničila književnost“

Z Madžarom Lajošem Zilahyjem, ki je ameriški državljani in ki že več let živi v New Yorku, smo se pogovarjali v Beogradu.

— Zadnja leta vse pogosteje govorijo o »krizi romana« oziroma, da v romanu kot svojski obliki književnega izražanja, ni več kaj povedati. Mnogi trdijo, da književnosti grozijo sodobna obveščevalna sredstva, predvsem televizija. Kaj menite o tem?

— To je obsežno vprašanje, ki je treba nani odgovoriti. Leta 1946 so ljudje v vrstah kakoli pred knjigarnami, da bi lahko kupili knjige. Tako je bilo povsod po svetu. Ko sem dosegel v ZDA prvi uspeh, sem si v New Yorku najel stanovanje. Od desetih družin, ki so tedaj živele v isti hiši, ni nihče imel televizorja, sedaj pa je v hiši več televizorjev kot družin. Hkrati pa so tudi izginili vrste pred knjigarnami. Priča sem bil, kako je televizija uničila literaturo. Prvič sem opazil to veliko nevarnost, ki je grozila literaturi, pred tridesetimi leti, ko so posneli v Hollywoodu po dveh mojih dramah filma. Tedaj so uvedli zvočni film in to je bil prvi udarec za romanopisce, ki ga je bilo čutiti po vsem svetu.

Roman, kot posebna oblika v literaturi, je začel izgubljati svoj pomen, ko so se pojavili ceneni bulvarski časopisi: to je bilo v drugi polovici 19. stoletja. Poprej ljudje niso mogli kupovati časopisov, saj je bil, na primer, londonski »Times« dražji kot dobra večerja. Razen tega tedaj tudi ni bilo velikih vojn ter privlačnih zanimivosti, in se čelo med mojim otroštvom so imeli ljudje čas prebirati romane.

Prav gotovo pa ljudje nikoli niso mogli živeti brez zgodb ali bajk. Zgodbe in bajke so jim pomenile nekaj podobnega kot religija. Star Grki so ustvarili na Olimpu nasele, kjer so prebivali njihovi bogovi, vse to pa so povezali s čudovitimi zgodbami, ki so jim dajale moč v vsakdanjem žalostnem in redem življenju. Ljudske pripovedke so zavedle že tisoletja prej, preden so iznašli tisk.

Zdaj vdirajo časopisi, radio, film in televizija vsak hip, podnevi in ponoči, v domove po vsem svetu. Prinašajo kup novosti in razburljivih dogodkov, s katerimi se ne morete kosati ne literatura ne pisateljeva ustvarjalna domišljija. Naj omenim vesoljske ladje. Spominimo se pisateljev, ki so v svoji domišljiji napovedovali prihodnost teh ladij (Jules Verne, Wells). Čeprav se je zdelo v tedanjem času njihovo pisanje neverjetno, se nam zdaj zdi danes revno. Pred sto leti sta brata Goncourt zapisala v svoj znani dnevnik, po simpoziju z največjimi francoskimi znanstveniki, da v današnjem času za ogrevanje stanovanj ne bo več treba goriva, ker bodo za razsvetljavo in ogrevanje uporabili sončno energijo. Pisala sta tudi, da bodo v laboratorijih izdelovali umetne ljudi, ker bo medicina tako napredovala. Od tega se ni ničesar uresničilo, nobeden od tedanjih znanstvenikov pa ni povedal nič o tem, da bo človek poletel v vesolje.

Ce bi pisatelji pripravili podobnih simpozij in zastavili največjim znanstvenikom podobno vprašanje bi postali tudi njihovi odgovori v prihodnosti prav tako smešni. Želim poudariti, da nihče ne more napovedati, kaj se bo zgodilo v prihodnosti.

— Nekateri kritiki vam očitajo »staromodnost«. Ali bi lahko ocenili pisatelje, ki se še pod vplivom literature prejšnjega stoletja — večinoma francoskih in ruskih romanopiscev — clekajo tradicionalne načina pisanja, in kaj menite o modernih piscih?

— O svojem stilu pisanja bi lahko dejal da sem bil že pred pol stoletja, že tedaj, ko sem napisal svoj prvi roman »Umirajoča pomlad« — to je bilo leta 1921 — staromodni pisatelj. To je pravi izraz, ki so ga zame uporabili nekoliko moji kritiki, besedo pa včasih uporabljajo napak tudi takrat, kadar gre za druge pisatelje, ki pišejo izročili velikih francoskih in ruskih romanopiscev iz druge polovice devetnajstega stoletja, ko je roman dosegel svoj največji uspeh.

To izročilo potrjuje, da ni romana brez zgodbe. Pisatelj mora poseči čimgloblje v človeško dušo, da bi ustvaril pravilno podobo človeškega značaja, kot se je to posrečilo nesmrtnim Flaubertu, Maupassantu, Dostojevskemu in Tolstoju. Ti so dosegli pri tem izredno in genialno spretnost. Freud je dejal, da je nastala njegova moderna psihanaliza pod vplivom velikih ruskih pisateljev.

Pred tridesetimi leti so francoski pisatelji, ki so spoznali, da prinašajo časopisi, radio in film več dogajanja kot katerikoli roman, uvedli novo obliko romana s Sartrom na čelu. Ta novi roman je zamenjal zgodbo in karakterizacijo oseb. Zgrajen je na neskončni vrsti akcij, a brez fabule in človeških likov. To gibanje je našlo veliko posnemovalcev, zlasti v Zahodni Nemčiji in Italiji. Vendar so bralci začeli zavračati te vrste roman in ga niso sprejeli. Zaradi tega se je v zadnjih letih celo Sartir vrnil k staromodnemu romanu, ker je spoznal, da ni romana brez fabule in karakterizacije oseb.

— Ali bi nam lahko na kratko pojasnili, v kolikšni meri je na vaše pisanje vplivala ustvarjalna domišljija, koliko pa neposredna izkušnja in trenutni navdih?

— »Newyorke« mi je zastavil prav isto vprašanje in odgovoril sem, da pišem s svinčnikom in da ne uporabim pisalnega stroja, kot drugi ameriški pisatelji. Nočem pisati s pisalnim strojem, ker povzroča ropot, hkrati pa imam tudi občutek, da ne pišem z glavo, temveč da bi mi prsti radi vsilili nekaj svojega. V »Newyorkeju«, kjer objavljajo tudi posrečene šale, je izšla karikatura, ki je prikazovala pisatelja; obupno je sedel zraven električnega pisalnega stroja ter se jezil: »Seveda ne morem pisati, saj mi možgani ne delajo, ker ni vklopljen pisalni stroj«.

Sicer pa delam zelo hitro. Se vedno pišem zelo lahko, po 12 ur na dan, pri tem pa si pomagam z več skodelicami črne kave. Če bi popil le pol kozarca piva, ne bi mogel nič napisati, drugim ameriškim piscem pa je na primer, pri pisanju potreben viski. Tudi jaz rad popijem kak kozarec, vendar le pri večerji ali v prijateljski družbi, nikoli pa med delom. Na dan napišem po tisoč besed, v angleščini, to je približno štiri tipkane strani.

Najbolj značilna za pisanje mnogih avtorjev sta življenje in izkušnja. Tako imenovana domišljija ustvarjanja junakov ne pride sama od sebe. Somerset Maugham, ki je po mojem mnenju največji pripovednik našega stoletja, je nekoč dejal, da vedno,

kadar sede v vlak, najde med potniki za svojega novega junaka nos, ali obrv drugič glas, uho itd. Prav tako delam tudi jaz, pa tudi vsi drugi pisatelji, ki prikazujejo resnično življenje. Enako ravnam tudi pri ustvarjanju fabule, izkušnje drugih ljudi, ki pripovedujejo o svojem življenju, otroštvu, vpletem v svoja dela ter jih povezujem z lastnimi izkušnjami. Menim, da je to pot, ki je po romantiki dobila ime književni realizem. Veliko obdobje romantike ni ustvarilo ljudi iz krvi in mesa, saj je bila to večnoma le domišljajska književnost.

— Ali lahko po toliko letih dela, ko ste napisali več ko 30 romanov, opozorite na kakega pisatelja ali na književno šolo, ki je najmočnejše vplivala na vas?

— V Španiji so me v Barceloni vprašali, kdo je največji pisatelj na svetu. Dejaj sem, da mi moja dobrota sirote brani odgovoriti na to vprašanje. To je stara peštanska šala. In da se vrnem k vprašanju! Pisatelj, ki so vplivali name, je zelo velik. Menim, da je imel najmočnejši vpliv Maugham, ki je tudi prvi vplival name. Maugham je na ameriški televiziji dejal: »Ni sem prebral več kot deset knjig, vendar sem vsako prebral najmanj desetkrat. Tudi jaz sem prebral zelo malo del drugih pisateljev, vendar pa jih prebiram vedno znova. To so knjige Dickens, Balzaca, Dostojevskega, Tolstojka, ki so mi vsi zelo blizu«.

ZIVOJIN TODOROVIC

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE

Je izdala sodobno urejen in obširen priročnik

ZA DRUŽINO IN DOM

ZAJETNO delo, kakršnega doslej še nismo imeli, je pripravilo okrog 60 priznanih slovenskih strokovnjakov z vseh področij: od zdravstvenih delavcev, arhitektov, modnih kreatorjev, vzgojiteljev do pravnikov, sociologov, psihologov, ekonomistov, tehničnih strokovnjakov za gospodinjanske stroje, mojstrov kulinarčne umetnosti in drugih.

KNJIGA, pregledno urejena in leksikografskega formata (okrog 900 strani, s 770 slikami ter s posebnimi barvnimi prilogi), prinaša vse, kar je potrebno za sodobno družino in dom. Na njeno vsebinsko bogastvo in tudi širšo, praktično uporabnost opozarjajo že posamezna obširna poglavja:

- VZGOJA OTROK IN MLADINE (predšolski otrok, šolanje, puberteta itd.)
- SKRBJO ZA NAŠE ZDRAVJE (preprečevanje bolezni, nega bolnika, kozmetika itd.)
- PREHRANA (prehrana v raznih obdobjih, dietna prehrana itd.)
- DOM IN STANOVANJE (stanovanje in pohištvo, oprema kuhinje, zelenje v stanovanju itd.)
- TEKSTIL IN MODERNO OBLACENJE (ročno in strojno pranje, oblačenje itd.)
- EKONOMIKA V GOSPODARSTVU (racionalizacija, tehnika in organizacija gospodinjanskega dela)
- KORISTNA RAZVEDRILA (šivanje, vezenje, pletenje, kvačkanje)
- PROMETNA VARNOST (prometna pravila, praktični nasveti itd.)

V ENEM samem delu je zbrano vse najvažnejše in za družino najpotrebnejše z več strokovnih področij, ki so bila doslej delno publicirana samostojno ali pa sploh ne. V knjigi bo našla družina in tudi širše družbene skupnosti nasvete in napotke za reševanje najrazličnejših vprašanj, s katerimi se srečujejo njeni člani v vsakodnevnem življenju.

ZA BOLJŠO nazornost in razumevanje ima knjiga obilo slik, zaradi preglednosti pa obširne tabele z raznih področij ter na koncu še abecedno pojmovno kazalo, ki bo služilo bralcem za splošno orientacijo v knjigi. Skratka:

KNJIGA ZA VSAKOGAR, KI SI PRIZADEVA ZA BOLJŠO UREDITEV VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA V DRUŽINI IN DOMU.

KNJIGA velikega formata je vzorno urejena in vezana v celo platno. Cena 100 Ndin. Ceno lahko poravnate tudi v 4 mesečnih obrokih po 25 Ndin. Dobite jo v vseh knjigarnah. Naročila sprejema tudi uprava DRŽAVNE ZALOŽBE SLOVENIJE, Ljubljana, Mestni trg 26. Izrežite, prosim, priloženo naročilnico in jo pošljite v ovojnici na naslov založbe.

NAROČILNICA »DELO«

Obvezno in nepreklicno naročam priročnik

ZA DRUŽINO IN DOM

Knjiga, vezana v celo platno (okrog 900 strani), velja 100 Ndin. Ceno bom poravnal:

- takoj
 - v 4 mesečnih obrokih po 25 Ndin
- Knjigo mi pošljite na naslov:
- stalnega bivališča
 - na kraj zaposlitve
- (Neustrezno, prosimo, prečrtajte!)

Kraj in datum:

Podpis:

NASLOV NAROČNIKA:

Ime in priimek:

Ulica:

Kraj:

Zaposlen pri:

Kako boš dobro fotografiral

(IV)

Ta posnetek je simetričen, ker je njegova površina vsebinsko in likovno razdeljena na dva enaka dela. Naslov tej fotografiji bi bil lahko zelo kratak: »3 x 2«. Zaradi simetrije posnetek učinkuje neaktivno in togo. Nesimetrija je živahna in nanjo je naše oko navajeno. Osvetlitev: 1/125, zaslonka 8.

Nasprotja nas nenehno spreminjajo, zato naj odigramo svojo vlogo tudi v fotografiji. Če življenje ne bi imelo kontrastov, bi postalo enolično, dolgočasno. Če bi smekali le lepe vrtnice, bi se jih kmalu naveličali. Poiščimo zato v motivih kontraste, vsebinske, likovne ali svetlobne. Raznolikost zmeraj zbujajo zanimanje!

Vsaka fotografija ima polno belih, sivih in temnih ali črnih ploskev. Svetle ploskve oko takoj zaznava, zato v kompoziciji igravo pomembno vlogo. Slavni Rembrandt jih je

v kompoziciji svojih del zelo cenil in je svetle ploskve postavil na najvažnejše področje slike. Okolje svetle dominante je obkročil s temnimi ter jo tako še poudaril. Temine so učinkovale kot praznina in nevidna daljava, s čimer je bila dosežena iluzija prostornosti in atmosfere. To staro izkušnjo bomo lahko tudi v fotografiji vedno z uspehom uporabili. Kadar so svetle ploskve obkrožene s temnimi in obratno, potem pravimo, da je ustvarjen svetlobni kontrast. Ta nas zbujajo in nanj naglo reagiramo. Če svetla ploskev leži na robu fotografije, privlači tja tudi pozornost očesa, s čimer bo prizadeta njena vizualna stabilnost!

Svetle ploskve učinkujejo sveže, lahko, mladolostno in veselo. Sivine umirjajo in izražajo monotonost pa tudi pasivnost. Temne ploskve ali črnine izražajo težino, globino in resnost. Kadar je na fotografiji polno drobnih ploskev različnih tonov, se oko ne more opredeliti. Zato tava pogled po površini in išče jasnosti in težišče. Temni toni na robu fotografije usmerjajo radovednost opazovalca v notranjost njenega formata in tako odigramo vlogo nekakšnega okvira.

Ze pri snemanju lahko v veliki meri vplivamo na bodoče tonske vrednosti površin z uporabo filtrov. Ker je filmaka emulzija najbolj občutljiva na modre žarke neba, jih z uporabo rumenice lahko v veliki meri zadržimo, zato bo nebo upodobljeno v sivem tonu. Ne pozabite tega drobnega pripomočka, ki bo kvaliteti vaše fotografije veliko koristil! Rumenco uporabljamo v sončnem vremenu pri snemanju pokrajine, morskih scen in v gorah. V snežni sončni pokrajini prevladujejo beline, iz katerih pa bomo s pomočjo rumenice ali oranžnega filtra izluščili tudi poiseince, ki bodo poudarile

plastiko, s temnim nebom pa dramatični kontrast. Pri uporabi filtrov je potreba podaljšati osvetlitev! Nikar rumenice v barvni fotografiji!

Svetloba simbolizira prostor in globino, vzdusje in atmosfero. Svetloba vnaša iluzijo tridimenzionalnosti v fotografijo, ki je dvozimenzionalna. Kjer je svetloba, so tudi

Novi panorami ob jezercu pri Rakitni je dal močnejši poudarek oranžni filter, s katerim je dosežen temnejši ton neba, iz katerega plastično izstopa oblak. Gozd je prav tako dobil temnejši ton, ki odseva v vodnem zrcalu. Uporabljen je bil srednje občutljiv film, osvetlitev je bila 1/125, zaslonka pa 5,6. (Faktor filtra: 2 x)

Posnetek Save pri Mojstrani je bil napravljen »proti lučino«, zato učinkuje kakor grafika, ker ima močan kontrast. Ribič v vodi, nekje na desni strani spodaj, bi v posnetku vnesel življenje in primerjavo dimenzij. Osvetlitev: 1/250 z zaslonko 8. Objektivi je bil zaslonjen z zloženo revijo.

tvarja plastiko in dolge sence. Zato snemajte zanimivo pokrajino jutraj ali pa pozno popoldne! Najslabša je zgornja svetloba, ki povzroča zlasti pri portretu neprijetne sence pod očmi, nosom in brado.

Zanimivi so protisvetlobni posnetki, ki ustvarjajo močan kontrast in siluete. Za naše oko so nenavadni, zato pa zbujajo pozornost. Pazite, da direktna svetloba nikdar ne pada na objektivi! Skrijte ga zato v senco ali pa ga zaslonite s kakim ploškim predmetom. Osvetlitev je kratka! Kadar snemate osebo na soncu, bodo mežikale. Postavite jih zato v senco, toda ne pod dreve, ker bodo obrzi lisasti! Praveč svetlobe na motivu uniči njegovo izraznost. Včasih jo je dovolj le toliko, da v gledalcu zbudi temeljno predstavo o motivu. Ker je svetloba aktivna, jo uporabimo povsod tam, kjer želimo na posnetku doseči poseben poudarek!

VLASTJA

Pri sosedih onkraj Jadrana

Ti turista meni - jaz turista tebi

Od Pulja do Cervie netrasirana proga za pešhojo čez Jadran — V nekaj letih več kot štiristo novih hotelov, vendar namesto konkurence sodelovanje

V letovskih krajih ob romanijski obali od Cervie do Riminija in se dlje proti Anconi zbuja pozornost svojevrstni lepaki. Na modri podlagi, ki ponazarja morje, je nakazana brazda vodnega smučanja. Pod tem napis »Pula - Jugoslavija, Cervia - Italija.« Na vseh koncih in krajih se vedno volilni lepaki z razglasi različnih strank. Vmes reklame za avtomobile, lepota in različna živila. Med njimi je lepak modre barve res nekaj posebnega. Propaganda za tekmovalstvo, kdo bo v najkrajšem času presmučal 140 kilometrov dolgo progo od vzhodno-jadranske obale pri Pulju do zahodno-jadranskega letovišča Cervie. Zmagovalcu obljublja nagrado 5.000 dolarjev.

„Jugoslavija ni daleč“

Letos 25. maja se je posrečil prvi poskus na vodnih smučeh prečkati 140 kilometrov morja med obema jadranskima obalama. Rudi Neumann iz Monaca je presmučal iz Pulja v Cervio v dobrih 3 urah in 40 minutah.

Tistega dne konec maja se je zbralo pred kanalom v Cerviu več tisoč ljudi. To je bila prva atrakcija prireditve na pragu turistične sezone. Tik pred vhomom v kanal je vzdržljivi smučar klečnil in od napora ni mogel več dalje. Morali so ga potegniti v čoln. Seveda je kljub temu postal mnogo odobravanja.

»Do Jugoslavije pa ni tako daleč« se je pogovarjala skupina nemških turistov. Saj res, če lahko premore to pot vodni smučar, potem to res ni nobena razdalja.

Zamisel o takem dejanju vodnih smučarjev se je nujno razpletla: kaksne so možnosti za sodelovanje? V majski številki je italijanska avtomobilska revija »Quattro ruote« več strani posvetila Jugoslaviji in možnostim turističnega sodelovanja, ki ga je označila »Ti turista meni - jaz turista tebi«.

Vse letošnje poletje bodo vodni smučarji poskušali prisluziti 5000 dolarjev na stezi med Puljem in Cervio. Zamisel, ki ji je

botroval direktor koprškega radia Mario Abram, odpira vrata v svojevrstno povezovanje ne le puljske, temveč vse zahodno-istrske obale z romanijsko riviero.

Vrhovi poslopij nad streho pinij

Cervia, nekdanje naselje ob Jadranu, je dober kilometer od obale. Samo kanal jo kot popkovina veže z nekdanjo njivo ribiše.

Več kot sto kilometrov dolgo obalo mimo Riminija in dalje proti Anconi so valovi v sto in sto letih spremenili v nagubane zamete drobnega peska. Nekaj dlje od obale pa so se skozi pesek pritpile do sokov življenja korenine mogočnih pinij. Še pred leti kilometre in kilometre dolga streha zeleno-modrega igličja je zdaj tuhtam pretrgana s koničastimi stolpi hotelov. Tu se je v zadnjih desetih letih razvila nova Cervia ter satelitski turistični naselji »Pinarella« in »Milano Marittima«.

»Morda se vsemu temu pozna, da nismo gradili po kakem izdelanem urbanističnem načrtu, zato so hoteli videti razmetani« je v pogovoru povedal predsednik zveze hotelierjev Federico Tiozzi.

In res je videti, kot da se najprej nekaj kilometrov skozi pinijev gozd z ravninom potegnili glavno cesto. Od nje pa so se raztegnili številni odcepi do hotelov in pensionov.

»Po letu 1960 so tu zgradili več kot štiristo hotelov.« je v pogovoru, ko je bila beseda o razvoju kraja, omenil lastnik hotela »Plaza« Pietro Alessi. Seveda tudi ni manjkalo podatkov, kako država skrbi za tako turistično ekspanzijo. Davčne olajšave in tudi ugodne kreditne možnosti so odgovor na vprašanje, zakaj rasto hoteli in pensioni kot gobe po dežju. Mala Cervia s 13.000 prebivalci ima več kot 22.000 hotelskih ležalnic.

Jez na reki, ki se ji pravi turizem

Ne le po hitrem razraščanju turističnih poslopij, v vsem življenju Cervie je čutili, kako se trudijo, da bi čim bolj zaježili turistično reko. To je naglica, hlastanje, da ne bi česa zamudili. To je naglica, ki jo čutijo v trgovinah, ki so tudi v predsezoni odprte ves dan in še do polnoči. Nič zato, če pozno ponoči le redkokdaj prestopi prag trgovin. Gostje morajo dobiti občutek, da jim je na voljo vse in da lahko dobijo, kar želijo kupiti v kateremkoli času.

Morda je za vso to naglico nekje v zavesti ljudi bojazen, da se bo ta turistični vrvež, ki maja vsakega leta spremeni podoben teh krajev, znenada obrnil drugam. Zato pa je treba to reko zaježiti in obdržati, kar je obdržati moči.

»Največ gostov je iz Švice, Nemčije, Avstrije,« smo večkrat slišali. Pa tudi, če njih ne bi bilo, bi bilo tudi domačih gostov

dovolj. Severna industrijska Italija poletne mesece neprestano skrbi, da se peščine spreminjajo v mravljišča, kjer je vsakemu kopalcu odmerjeno le nekaj kvadratnih metrov prostora. Zato pa hlastanje poslovnih ljudi za časom prehaja tudi na goste. Treba je pohiteti zaradi lepšega prostora, zaradi prijetnih sosedov, s katerimi bodo pod sončnikom prebili teden dni ali še več žarkega dopustniškega sonca.

V takih okoliščinah pa je lažje razumeti, zakaj so turistični delavci v Cervii večkrat prihajali na misel, da bi bilo kar prav, če bi poleti njihovi gostje za dan, dva ali še več prešli Jadran tako kot vodni smučarji, le da v obratni smeri. Turistu je treba omogočiti, da bo več videl. Potem se bo tudi še vračal. Iz Cervie bo odhajal v Pulj, z jugoslovanske obale pa na romanijsko riviero. Zamisel o kompleksnosti turističnega prostora dobiva tako širše dimenzije.

Dolgočasje huje kot vse drugo

Na vseh koncih in krajih je videti, da so v turistični Cervii napovedali boj dolgočasju.

»Turist se ne sme nikoli dolgočasiti, vedno se mora nekaj dogajati, kar ga bo zanimalo, vedno mora imeti na voljo na desetine predlogov, kaj še velja videti,« to geslo pojasnjuje, zakaj so v tem novem turističnem naselju povsod mislili tudi na zabavo in razvedrilo. Od gugalnic pred hoteli, do trickljev, s katerimi se predvsem vozijo mladi parčki, do različnih igršč za tenis, minigolf, različni športne panoge in seveda s številnimi možnostmi za vodne športe.

Na bregu ob velikem kanalu je čez zimo nekaj sto jaht in športnih čolnov. Prezimovališča so poenostavili. Plovila potegnejo na suho in pokrijejo, gostje od drugod jih prepustijo varstvu domačinov.

»Na zastavo boja proti dolgočasu je zapisano tudi geslo: Vedno se mora nekaj dogajati.« In skladno s tem navidezno droben stvari povežejo v sproščeno sodelovanje goste in domačine. Eno takih je bila letošnja »Marinada di primavera«. V spomin na zgodovinski dogodek iz ribiškega življenja povabijo vsako leto novinarje na lov škombrov. Letos je na to srečanje prišlo iz osmih držav dvainštirideset predstavnikov. Toliko ribiških ladij so opremili z jadrni, na katerih so napisali imena sodelujočih časnikov. In vsa ta flotila se je podala nekaj milj od obale loviti škombre. Ze lov, se bolj pa vrnitev blizu sto ribiških ladij je bil dogodek. Še bolj pa potem, ko so se domačini in turisti znašli v pogovorih ob na žaru pripravljenih ribah, polenti in rdečem vinu.

»Mnogo je načinov, kako ubiti dolgočasje. In za to so gostje vedno pripravljeni plačati. Pa najsi bodo to različne prireditve, nekaj ur jadrnanja ali poskus obdržati se na gladini na vodnih smučeh. Nič manj seveda različne naprave, kot so avtomati v dobrih deset metrov dolgem prostoru z avtomatskim krogličcem in različnimi streljanimi po principu foto—celice. Za vrsto takih zabavnih avtomatov so nam povedali, da so lastnikom v kratkem prinesli premoženje.

Nasa obala od Portoforzo proti Savudriji in dlje proti jugu Istre je čudovita. Navzlic kilometre in kilometre dolgi peščini se tista v Romaniji ne more z njo primerjati. In prav zato je možnost, da se bo en krak turistične reke usmeril tudi čez Jadran. To, kar je doslej, so le drobni curki. Temu ne morejo biti napoti državne meje. Bolj ko se bo spreminjal pojem daljave, bolj bodo ljudje želeli spoznati, kaj je za naslednjim hribom, reko ali miljo morske poti.

In naposled, saj res od vzhodne do zahodne jadranske obale ni daleč. Saj to razdaljo premeri vodni smučar v manj kot štirih urah.

GUSTAV GUZEJ

KILOMETRE DOLGO ČLOVEŠKO MRAVLJIŠČE
Peščena obala okoli Riminija se poleti spremeni v človeško, na desetine kilometrov dolgo mravljišče. Eno izmed njih je Cervia, ki je v nekaj letih postala pojem kopalške riviere na tem delu Jadrana. (Foto: Crepaldi)

Izseljenci in domovina

Volilo staremu kraju

Ameriški rojak Franc Krejčič je zapustil bolnišnico v Ajdovščini 50 tisoč dolarjev

»Res je«, mi je dejala dr. Marija Bizovičar, da smo bili že lani obveščeni, da je rojak Franc Krejčič v ZDA naredil oporoko, v kateri je zapustil del premoženja bolnišnici v Ajdovščini, ko sva se v ambulanti pogovarjala o tej zapuščini. Precej se nas je zbralo v bolniški ambulanti v Ajdovščini in poglavitna tema pogovora je bila, kako je s to zapuščino. Povedali so mi, da gre za okoli 50 tisoč dolarjev in

da se ne bi želeli o tem javno govoriti, dokler ne dobijo uradnega obvestila.

Vendar se je neuradno zvedelo, da je zapuščinska obravnava pred sodiščem v ZDA končana in da naj bi bolnišnica dobila okoli 50 tisoč dolarjev.

»Zelo smo zadovoljni in veseli, da bomo dobili tolikšno vsoto, mi je dejala dr. Bizovičar. »Verjemite mi, da nam bo ta denar prišel zelo prav in ga bomo tudi koristno uporabili.«

Bolnišnica v Ajdovščini je na robu mesta, skrita med drevjem. Ob lepem sončnem vremenu ima človek vtis, kot da je tik pod hribi, ki se kot lepa kulisa dvigajo v ozadju. Pred vhomom sta dva kosata oreha, da se komaj opazi napis »Splošna bolnišnica Gorica, infektološki oddelek«.

Kakor je vtis, ki ga dobite zunaj, prijeten, tako se spremeni, če si ogledate notranje prostore. Dejali so mi, da je to verjetno edina bolnišnica v Sloveniji, ki jo še vedno ogrevajo s pečmi na trdo gorivo. Oprema je bolj ali manj dotrajana, nimajo ustreznih instrumentov. Potrebna bi bila temeljita predelava. V bolnišnici je 35 postelj, ki pa trenutno niso vse zasedene. Zdravnica pa mi je povedala, da je bil pred enim mesecem tak naval, da je znanjalo postelj. Na oddelku delajo samo en zdravnik in nekaj pomožnega zdravniškega osebja.

Pokojni Franc Krejčič, ki je tej bolnišnici zapustil tolikšno vsoto, je bil rojen 11. junija 1887 v vasi Ustje nedaleč od Ajdovščine. Njegov oče je bil delavec v tekstilni tovarni. Starejši vaščani se ga dobro spominjajo. Njegov brat je umrl pred leti, nekaj njegovih sorodnikov še živi v Sloveniji.

Ko se pogovarjamo o zapuščini, vidim, da ne želijo podrobneje govoriti, kakšne načrte imajo z denarjem. Ugibajo tudi, zakaj je pokojni Franc Krejčič zapustil tolikšno vsoto prav tej bolnišnici. Sicer je pa ne glede na to znano, da so doslej že mnogi naši izseljenci podarili zdravstvenim ustanovam v Sloveniji velike vsote za nakup modernih aparatov in podobnega. Tako so si postavili trajne spomenike v domovini.

Doslej se je — tudi neuradno — zvedelo, da so prvo vsoto denarja iz te zapuščine baje že nakazali. V času, ko smo se po-

govarjali, pa niti občina Ajdovščina niti bolnišnica o tem še nista dobili uradnega obvestila.

»Vse bomo naredili, mi je ob koncu pogovora dejal Jože Rigler, pomočnik direktorja šentpeterske bolnišnice, »da bomo izpolnili poslednjo željo pokojnega Franca Krejčiča. Vsekakor bo denar uporabljen samo za tisto, za kar je želel pokojnik.«

STANE LENARDIC

INFEKTOLOŠKI ODDLEK GORIŠKE BOLNIŠNICE V AJDOVŠČINI (Foto: Stane Lenardič)

Izlet tedna

Na Mengeško kočo

Turistični napotki

V najtopplejših letnih mesecih si večkrat zamežimo na izlet tudi kako popoldne med tednom. Motoriziranim to ne dela težav, pešcem pa jih. Iz službe je treba priti domov, nato nazaj v mesto na postajo, kjer je tudi treba čakati na zvezo; no, in ker je ura že štiri, marsikoga mine volja do izleta.

Za vse tiste, ki zmorejo prek takih težav, pa naslednje vrstice: Nad Mengšem, na Gobavici stoji prijetna izletniška postojanka Mengeška koča, ki je dostopna po cesti ali pa po senčnih gozdnih stezicah. Seveda, še prej nekaj besed o Mengšu samem. Kraj je bil naseljen že v prazgodovinski dobi in v rimskih časih. V kasnejših dobah je mestu gospodoval grad. V Mengšu je bil leta 1830 rojen Janez Trdina, ki so mu postavili spomenik na trgu.

Zdaj pa o koči. Šli bomo precej v klanec, vendar ne več kot pol ure. Koča je last planinskega društva iz Mengša, vendar je v zasebni oskrbi. Je prostorna, poleti strežejo tudi zunaj na ploščadi, od kjer je lep razgled na Kamniške Alpe. V soboto in nedeljo pa se zavrtijo ob zvokih gramofona, tako da zabave ne manjka. Če bi kdo omagal in bi moral prenočevati, imajo na voljo dve sobi s po dvema posteljama. Za sobo računajo 23 N dinarjev.

In kam v okolico? Lepa tura je na Rašico, skozi Dobeno, kjer je gostilna. Na Rašici se lahko povzpnete na sedemdeset metrov visok razgledni stolp, ki je postavljen na kraju, kjer je bil leta 1941 ustanovljen Kamniški bataljon. Vas Rašico, ob vznožju hriba, ki je bila že pred vojno priljubljena izletniška točka Ljubljancem, so leta 1941 Nemci požgali, prebivalce pa izselili.

Tura Mengeška koča — Dobeno — Rašica — Črnuče je dolga tri ure in pol, če hodimo zmerno. Lahko pa jo z Dobenega mahnejo v Trzin, do kamor je le dve uri.

JANEZ ZRNEC

Spet bo veselo

Trinajsti izseljeniški piknik bo 4. julija na Loškem gradu

To pot, na trinajstem izseljenškem pikniku, se bomo srečali na Loškem gradu, nedaleč od Ljubljane. Škofja Loka se že dlje časa pripravlja na ta praznik. Več tisoč ljudi pričakujejo, nad tisoč izseljencev iz čezmorskih in evropskih držav.

S pripravljalnim odborom smo se sešli v znani Šloparjevi hiši, sredi grajskega parka, kjer sedaj postavljajo stolpnice, mize in oder za nastope. Tam smo zvedeli tudi za letošnje priprave. Vendar nismo govorili o stvarih, ki so napisane v programih in so že bolj ali manj znane. Posebnost letošnjega srečanja bo na primer ta, da bo v posebnem okolju, v parku, kjer stoji znana Šloparjeva kmečka hiša, stara nad tri sto let. V tej kmečki hiši je vse tako kot je bilo po kmečkih domačinah. Nedaleč stran sta kozolec in star čebelnjak s poslikanimi panjskimi končnicami. Sedaj takih čebelnjakov ni več, ta pa je zaščiten kot muzejska relikvija. Udeleženci si bodo lahko ogledali tudi min in še veliko drugih stvari, ki sodijo k stari kmečki slovenski domačiji. Skratka, okolje kot nalašč za obujanje spominov prijetnih, veselih ali žalostnih. Kogar bi še posebej zanimala zgodovina Škofje Loke, starega mesta, ki bo leta 1973 slavilo svojo

tisočletnico, pa bo našel mnogo zanimivih stvari v muzeju.

Sicer pa bodo izseljenci v Škofji Loki lahko videli tudi veliko novega, sodobnega. Prirediteli so mislili tudi na starejše ljudi, ki težko hodijo. Za te so pripravili kočice s »furmami« v narodnih nošah, ki bodo po želji vozili na grad. Na voljo bodo pa tudi takšji. Na grad se je mogoče povzpeti po poti čez Stari graben, ki so ga sedaj lepo preuredili, ali pa naokoli, po novi asfaltni cesti, ki so jo pred kratkim razširili in dogradili.

Na prireditvenem prostoru, kjer bo nad pet sto miz, se bo začel program ob 11. uri. Pol ure pred začetkom osrednjega programa bodo odprli razstavo Groharjeve slikarske kolonije. Kulturni program bo stekel ob 15. uri. In tu je treba omeniti, da bodo nastopili kot gostje mladi pevci iz Človečlande, ki bodo s tem nastopom sklenili svojo koncertno turnejo po Sloveniji. Na stopili bodo tudi naši znani folkloristi in zabavni ansambli. Kot letošnja posebnost naj bi omenili, da bodo prišle iz Zelenikov klekljice, ki bodo pokazale, kako se izdeluje čipke. Za filateliste bo na voljo poseben žig, izdelek pošte Kranj. To je samo

nekaj drobcev iz obširnega in pestrega programa.

Izseljenjska srečanja so tradicija in le malo je rojakov, mudečih se pri nas na obisku, ki se tudi letošnjega snidenja ne bi želeli udeležiti. 3. julij, ki ga praznujemo pri nas kot praznik vstaje jugoslovanskih narodov in dan borce, je postal tudi vsakoletni praznik slovenskih izseljencev. Tudi letos se bo zbrala družina z vsega sveta: Amerike, Kanade, Avstralije in raznih evropskih držav. Za razliko od prejšnjih srečanj pa bo letos med nami mnogo več mladih Američanov, Kanadčanov itd. slovenskega rodu. Srečali se bomo z otroci tretjega in četrtega rodu naših izseljencev, ki so prišli na obisk v deželo svojih prednikov.

Taka srečanja so tudi priložnost za utrjevanje in poglobljanje starih in razvijanje novih zvez med izseljenci in domovino. Ne poznavanje našega jezika pri mlajših ljudeh ne bo nepremostljiva ovira. Tudi letos se bomo lahko dobre volje odpravili v Škofjo Loko z željo, da nam bo vreme naklonjeno. In zopet bo veselo in prijetno, kot je na piknikih že navada.

STANE LENARDIC

